

Faculteit Sociale Wetenschappen

Master in het Sociaal Werk

Academiejaar 2020-2021

SHARED READING BIJ PERSONEN MET DEMENTIE

**EEN KWALITATIEVE STUDIE OVER DE SUCCESFACTOREN VAN SHARED READING IN VLAAMSE
WOONZORGCENTRA**

Promotor: prof. dr. Jan Steyaert

Medebeoordelaar: prof. dr. Edwin Wouters

Masterproef voorgelegd met het oog op het behalen van

de graad van Master in het Sociaal Werk

Brichau Larissa

juni 2021

Woord vooraf

Dit onderzoek vormt de afsluiter van de masteropleiding Sociaal Werk aan de Universiteit van Antwerpen. Na twee boeiende jaren ben ik trots dat ik met behulp van deze thesis het diploma mag behalen.

Shared Reading was tot een jaar geleden volledig onbekend voor mij. Mijn interesse werd gewekt door de toepassing ervan bij personen met dementie. In het woonzorgcentrum waar mijn groot tante met dementie verbleef werden zeer weinig activiteiten met deze doelgroep georganiseerd. Ook zij zou genoten zou hebben van samenlees-sessies met anderen.

De laatste periode kan het best omschreven worden als druk en stressvol. Daarboven werd deze thesis geschreven tijdens COVID-19 wat op zijn beurt andere moeilijkheden met zich meebracht. Het schrijven van deze thesis zou me niet gelukt zijn zonder de hulp en steun van verschillende personen in mijn omgeving. Graag zou ik hen dan ook bedanken.

In de eerste plaats bedank ik mijn promotor, professor Jan Steyaert. Hij gaf me de kans om me dit academiejaar te verdiepen in een tot nu toe relatief onbekend maar zeer interessant onderwerp. Zijn persoonlijke contacten en expertise hielpen me dit onderzoek tot een goed einde te brengen. Ik bedank hem voor de opvolging en ondersteuning die hij me bood doorheen het hele traject.

Ook wil ik professor Phil Davis van de University of Liverpool bedanken voor de tijd die hij vrij maakte om een interview met me af te nemen. Zijn inzichten zijn een mooie aanvulling in deze thesis.

Ten derde zou ik Dr. Jan Raes en Dirk Terryn van Het Lezerscollectief willen bedanken. Ook zij maakten tijd voor een interview. Ik wil hen ook bedanken voor de tips met betrekking tot het literatuuronderzoek en de hulp bij de zoektocht naar respondenten.

Daarnaast bedank ik graag alle respondenten die deelnamen aan dit onderzoek. Zonder hen zou er geen thesis zijn.

Tenslotte bedank ik graag mijn ouders om me de kans te geven verder te studeren. Hun onvoorwaardelijke steun en motivatie waren soms broodnodig. Daarnaast bedank ik graag mijn beste vriendin voor de steun en motivatie doorheen het hele traject.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Larissa Brichau

Wommelgem, 24 mei 2021

Inhoud

Woord vooraf	2
Abstract	5
1 Inleiding	6
2 Theoretische concepten	9
2.1 Dementie	9
2.2 Referentiekader – wat is goede dementiezorg?	11
2.3 Shared Reading.....	13
2.3.1 Ontstaan	14
2.3.2 Wat is Shared Reading?	15
2.3.3 Toepassingsgebieden Shared Reading	20
2.4 Shared Reading bij personen met dementie.....	22
2.4.1 Effecten van Shared Reading op personen met dementie	22
2.4.2 Casuïstiek.....	25
2.5 Samenvatting: top 10 aandachtspunten	27
2.5.1 Aandachtspunten voor Shared Reading.....	27
2.5.2 Aandachtspunten voor Shared Reading met personen met dementie	28
3 Methodologie	29
3.1 Gebruikte methode	29
3.2 Caseselectie	29
3.3 Onderzoeksdesign	30
3.3.1 Intrede, probleemstelling en planning	30
3.3.2 Dataverzameling en interpretatie	31
3.3.3 Beëindiging en follow-up.....	32
3.4 Onderzoek in tijden van corona	33
4 Resultaten.....	34
4.1 Lichaamshouding en taal leesbegeleider	35
4.1.1 Lichaamshouding.....	35
4.1.2 Taal- en stemgebruik.....	35
4.1.3 Tempo.....	36

4.2	Samenstelling leesgroep.....	36
4.2.1	Grootte	36
4.2.2	Homogene of gemengde leesgroep	37
4.2.3	Variërende of vaste samenstelling.....	37
4.2.4	Selectie deelnemers	38
4.2.5	Aantal leesbegeleiders in een leessessie.....	39
4.3	Shared Reading in de praktijk.....	39
4.3.1	Ruimte waar Shared Reading wordt uitgevoerd	39
4.3.2	Vorbereiding samenlees-sessie	40
4.3.3	Tekstkeuze en frequentie voorlezen	41
4.3.4	Gebruik van ondersteunend materiaal	43
4.3.5	Gebruik van pauzes	44
4.3.6	Interactie	44
4.4	Meerwaarde en succesfactoren.....	45
4.4.1	Meerwaarde Shared Reading.....	45
4.4.2	Succes voor personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra	46
4.4.3	Succes voor leesbegeleiders.....	47
4.5	Externe leesbegeleider versus intern zorgpersoneel	47
4.6	Additionele informatie	48
5	Conclusie	50
6	Aanbevelingen.....	56
7	Bijdrage aan de maatschappelijke beeldvorming	54
8	Persoonlijke reflectie.....	58
9	Bibliografie.....	59
10	Bijlage I – Voorstelling respondenten	64

Abstract

This qualitative inductive research considers the successfactors which are essential for Shared Reading with people with dementia in Flemish nursing homes, as perceived by the reader. Research and recent articles were used to introduce the method of Shared Reading. In addition, information about dementia and Shared Reading with people who have dementia was gathered. To complete this research, interviews with reader leaders and observations were performed. After analyzing all data, the conclusion is that there are many elements that can be considered as a successfactor. The room where Shared Reading is done, the choice of literature, the number of group members and the interaction are the essential factors. Also, the use of audiovisual material, the added value that Shared Reading brings and the training and follow-up from Het Lezerscollectief are viewed as successfactors to this method. The results can provide data to specify and further develop the Shared Reading model for people with dementia.

Key words: dementia, Shared Reading, nursing home

1 Inleiding

In deze masterproef wordt verder ingegaan op Shared Reading, ofwel Samen Lezen, bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra. Meer bepaald wordt bekeken wat de kritische succesfactoren voor het Samen Lezen bij deze doelgroep zijn. Op basis hiervan wordt nagedacht over hoe de methodiek van het Samen Lezen toegepast kan worden op personen met dementie. Idealiter kan op basis van dit werk een handleiding op maat van personen met dementie in een woonzorgcentrum gemaakt worden. Daarnaast wordt er ook bekeken welke invloed het Samen Lezen op personen met dementie heeft.

Dementie is *“een verzamelnaam voor een groep aandoeningen waarbij meerdere stoornissen in het cognitieve functioneren samen optreden”* (Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, z.d.-c). Het dagelijks leven van personen met dementie wordt beperkt (Prince, Bryce et al., 2013). Dit door de afname van bepaalde vaardigheden en de aftakeling van het geheugen. Ook taalproblemen, veranderingen in de persoonlijkheid en het gedrag, problemen met de emotieregulering en incontinentie zijn kenmerkend voor personen met dementie (Alzheimer Liga Vlaanderen vzw, 2020b; Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, z.d.-a; Steunpunt Geestelijke Gezondheid, z.d.).

Samen Lezen of Shared Reading is een concept dat bestaat uit een leesgroep van maximum twaalf personen en een leesbegeleider die samen een tekst lezen (De Rouck, 2019). De leesbegeleider kiest welke tekst gelezen wordt. Belangrijk hierbij is dat de tekst een zekere gelaagdheid, literaire diepgang heeft (The Reader, 2020). Dit betekent dat een tekst verschillende thema's moet aanraken. Op die manier kan hij door iedereen op een andere manier gelezen worden, dat maakt de sessie interessant (De Rouck, 2019). De tekst wordt luidop en aan een traag tempo voorgelezen. Dit geeft participanten de ruimte om na te denken over wat er voorgelezen wordt en maakt de sessie toegankelijk voor mensen die over een beperkte leesvaardigheid beschikken (Billington, Carroll et al., 2013; Davis, 2020, 2021). Tussendoor en op het einde van de sessie zal de leesbegeleider rustmomenten inlassen. Op die momenten kunnen de deelnemers vertellen welke gedachten er bij het lezen van de tekst bij hen opkomen. De leesbegeleider kan ook emotie- en belevingsgerichte vragen stellen om een gesprek te starten (Raes, 2020). Participanten zijn niet verplicht om actief deel te nemen aan de gesprekken, hierdoor worden de leessessies laagdrempelig bevonden (D. Terryn, 2015).

Het Samen Lezen wordt gekenmerkt door vijf krachtlijnen, aldus D. Terryn (2015). Deze krachtlijnen vatten het DNA van de methodiek samen. Directheid, onvoorspelbaarheid en spontaniteit zijn alvast enkele krachtlijnen. Daarnaast heeft men oog voor het emotionele aspect en het persoonlijk proces dat Samen Lezen teweeg kan brengen. Tenslotte is het Samen Lezen een groepsgebeuren. Aansluitend

bij bovenvermeld persoonlijk proces, stelt Raes (2020) dat het Samen Lezen een veranderingsproces bij de deelnemers teweeg brengt. Hij stelt dat dit een cyclisch proces is, gekenmerkt door vijf fasen: de startfase, de groeifase, de oogstfase, een fase waarin leren centraal staat en een ontspannings- of rustfase.

Shared Reading heeft tal van gunstige effecten, zo blijkt uit verschillende onderzoeken. Eén van deze effecten is het bevorderen van de kwaliteit van leven en het welzijn, dit bij verschillende doelgroepen. Personen met een depressie waren voor het eerst sinds lang gemotiveerd om iets te doen, nl. naar de leessessies komen en actief mee te werken (Billington, 2011; Ellis, McCann & Dalsgard, 2019; Gray, Farrington & Steenberg, 2019). Voor gedetineerden werkt Shared Reading bevorderend voor het rehabilitatieproces. Gedetineerden ontdekten tijdens de leessessies diep verdoken delen van zichzelf en kregen zo de kans te beschrijven wie ze willen zijn buiten de gevangenis (Billington, 2011; McNay, Darby-Villis et al., 2019). In het UZ Gent wordt de methodiek toegepast bij kankerpatiënten (Buelens-Terryn, 2019). Ook bij personen met dementie zorgt het Samen Lezen voor een betere kwaliteit van leven (Orell, Dening et al., 2019). De juiste tekstkeuze zorgt ervoor dat het geheugen van personen met dementie geprikkeld wordt (Clark, Weber & McLaine, 2019; De Rouck, 2019). Daarnaast werkt het Samen Lezen stimulerend voor taal en zorgt de methodiek ervoor dat personen met dementie opnieuw contacten leggen met anderen (Centre for Research into Reading Literature Society, 2014; Clark, Weber & McLaine, 2019).

Het doel van deze masterproef is om te bekijken welke factoren een invloed hebben op het al dan niet succesvol zijn van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra. Het gaat hier over factoren die door de leesbegeleiders van Vlaamse woonzorgcentra als succesvol gepercipieerd worden. Aan de hand hiervan kan bekeken worden welke onderdelen van de algemene methodiek "Shared Reading" toegepast kunnen worden bij personen met dementie en welke delen aangepast moeten worden. Op die manier kom ik tot mijn onderzoeksvraag: **Wat zijn volgens leesbegeleiders de kritische succesfactoren van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra?**

Dit kwalitatief onderzoek zal plaatsvinden binnen het constructivistisch onderzoekparadigma. Dit betekent dat dit onderzoek vertrekt vanuit het idee dat er geen objectieve werkelijkheid bestaat. Elk individu construeert een eigen subjectieve werkelijkheid, dit op basis van de eigen ideeën en ervaringen. De werkelijkheid is een sociaal construct (Mortelmans, 2018; Raeymaeckers, Boost et al., 2019). Wat het onderzoek betreft, betekent dit dat die succesfactoren van het Samen Lezen door elke respondent anders beoordeeld zullen worden. Elke leesbegeleider heeft namelijk zijn eigen visie op wat goed werkt en wat niet. Met behulp van interviews en observaties wordt getracht inzicht te krijgen

in wat deze succesfactoren zijn. Er werden tien leesbegeleiders geïnterviewd en drie observaties uitgevoerd.

Dit onderzoek is maatschappelijk relevant omdat dementie een veel voorkomende stoornis is. Elke vier seconden krijgt er iemand ter wereld de diagnose (Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, z.d.-b). In 2018 waren er in België 194.900 personen met dementie. Dit cijfer zal in de toekomst zeker toenemen (Hermans, Vermeulen et al., 2020). Daarom is het belangrijk om aan goede dementiezorg te doen. Een methodiek als Shared Reading zou hiertoe kunnen bijdragen.

De wetenschappelijke relevantie van dit onderzoek betreft de schaarste van Vlaamse literatuur over dit onderwerp. In Engeland is er sprake van beginnend onderzoek naar de invloed van Shared Reading op personen met dementie (Billington, Carroll et al., 2013; Centre for Research into Reading Literature Society, 2014; Clark, Weber & McLaine, 2019; Orell, Dening et al., 2019). Ook zijn er verschillende onderzoeken over de invloed van Shared Reading bij personen met een depressie en andere mentale problemen in gevangenissen (Billington, 2011; Ellis, McCann & Dalsgard, 2019; Gray, Farrington & Steenberg, 2019; McNay, Darby-Villis et al., 2019). Een aangepaste versie van Shared Reading voor personen met dementie in woonzorgcentra is er echter niet. Daarom is het interessant om de succesfactoren van Shared Reading in deze context te bestuderen, zodat de methodiek kan worden aangepast aan de doelgroep.

2 Theoretische concepten

2.1 Dementie

Het eerste concept dat toegelicht wordt betreft de doelgroep: personen met dementie. Dementie is een stoornis die vooral voorkomt bij ouderen (Prince, Bryce et al., 2013). Het Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw (z.d.-c) definieert dementie als: *“een verzamelnaam voor een groep aandoeningen waarbij meerdere stoornissen in het cognitieve functioneren samen optreden”*. Deze stoornissen zorgen voor het afnemen van bepaalde vaardigheden wat leidt tot een beperking van het functioneren in het dagelijks leven (Prince, Bryce et al., 2013). Er bestaan meer dan vijftig verschillende vormen van dementie, elk met hun eigen kenmerken. Geheugenverlies is hier het meest algemene kenmerk van, al treedt dit niet bij elke vorm even dominant op de voorgrond en is het ook niet altijd het eerste signaal wat kan duiden op dementie (Steunpunt Geestelijke Gezondheid, z.d.).

De eerste geheugenproblemen die optreden focussen meer op het kortetermijngeheugen dan het langetermijngeheugen. Hierbij wordt verwezen naar de eerste dementiewet van Huub Buijssen (2019), nl. de gestoorde inprenting. In normale omstandigheden transporteert het kortetermijngeheugen relevante informatie naar het langetermijngeheugen die op zijn beurt de informatie voor onbepaalde duur bewaart. In de beginfase van dementie wordt dit proces echter verstoord. Het geheugen is niet meer in staat om informatie van het kortetermijngeheugen naar het langetermijngeheugen te transporteren, dat is de zogenaamde gestoorde inprenting. Hierop zijn twee uitzonderingen: wanneer de gebeurtenis veel herhaald wordt of wanneer er veel emoties aan verbonden worden kan er nog wel inprenting plaatsvinden. De gestoorde inprenting kent verschillende gevolgen. Stemmingwisselingen, problemen met de emotieregulering, problemen met plaats- en tijdbepalingen, het niet herkennen van nieuwe personen, spullen kwijt raken en afspraken vergeten zijn hier enkele voorbeelden van. Ook het vermijden van contacten, liegen, agressief worden en doen alsof men niets vergeten is zijn mogelijke gevolgen (Alzheimer Liga Vlaanderen vzw, 2020b; Buijssen, 2019; Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, z.d.-a).

Vaak is het ook zo dat personen met dementie de meest recente zaken het eerste vergeten. Dit is wat Buijssen (2019) de tweede dementiewet noemt, het oprollend geheugen. Het kortetermijngeheugen wordt aangetast en brokkelt af. De laatst bijgekomen herinneringen verdwijnen eerst waardoor oude herinneringen het langst bewaard blijven. Ook ingewikkelde instrumentele vaardigheden zoals koken, autorijden, stofzuigen... verdwijnen eerst. Verderop in het dementieproces treedt er ook decorumverlies op, sociale vaardigheden en fatsoennormen verdwijnen waardoor de persoon met dementie sociaal vreemd gedrag gaat stellen. Daarnaast ontstaan er ook taalproblemen (afasie),

veranderingen in de persoonlijkheid, problemen met wandelen en incontinentie (Alzheimer Liga Vlaanderen vzw, 2020b; Buijssen, 2019; et al.). Ook zijn mensen met dementie vatbaar voor depressies en angststoornissen (Alzheimer Liga Vlaanderen vzw, 2020b; Steunpunt Geestelijke Gezondheid, z.d.). Dit alles leidt tot een verminderde kwaliteit van leven (Orell, Dening et al., 2019).

Waarom stellen we nu dat de kwaliteit van leven van personen met dementie erop achteruit gaat? De kwaliteit van leven wordt vaak op basis van fysieke en cognitieve mogelijkheden beoordeeld. Deze gaan bij personen met dementie achteruit waardoor er automatisch van uit gegaan wordt dat de kwaliteit van leven ook daalt. Dat is echter niet noodzakelijk het geval. Dely, Verschraegen & Steyaert (2018b) benoemen de *disability paradox*: mensen kunnen zich aanpassen aan de omstandigheden. Wanneer men aan deze veranderende omstandigheden een positieve betekenis toekent is er vanuit het standpunt van de persoon met dementie geen sprake van een daling van de kwaliteit van leven. Wel benadrukken de onderzoekers dat de kwaliteit van leven een subjectief gegeven is. Bijgevolg kan deze alleen door de persoon zelf beoordeeld worden (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018b).

Dementie is mondiaal een vaak voorkomende stoornis. Naar schatting ontdekt men elke vier seconden bij iemand ter wereld dementie (Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, z.d.-b). Exacte cijfers zijn echter moeilijk te vinden, mede omdat dementie soms moeilijk te diagnosticeren is (Steyaert, 2016). Toch is het essentieel om te weten hoeveel mensen in Vlaanderen dementie hebben om aan goede dementiezorg te kunnen doen. Niet alleen het actuele cijfer is hierbij belangrijk, er moet ook gekeken worden naar schattingen voor de toekomst. Hoe verwacht men dat de curve van personen met dementie er binnen pakweg vijftig jaar zal uitzien? Hoe snel en met hoeveel procent zal deze stijgen (Steyaert, 2020b)? In 2018 werd er een poging ondernomen om het aantal personen met dementie in België in kaart te brengen. Op basis van cijfers uit verschillende databanken werd geconstateerd dat er toen 194.900 Belgen dementie hadden (Hermans, Vermeulen et al., 2020). Deze onderzoekers ontwikkelden drie scenario's waarin men het aantal personen met dementie in de toekomst probeerde te voorspellen. Twee van de drie scenario's vertrokken vanuit een constante leeftijdsspecifieke prevalentie. Hieruit werd geconcludeerd dat er tegen 2070 een zeer sterke stijging van het aantal personen met dementie verwacht wordt. Bij het derde scenario wordt rekening gehouden met de scholingsgraad, de levensstijl en cardiovasculaire aandoeningen. Op basis van dit scenario voorspelt men een daling van de prevalentiecijfers (Hermans, Vermeulen et al., 2020). Dit scenario is echter beperkt onderbouwd.

2.2 Referentiekader – wat is goede dementiezorg?

Dementiezorg krijgt in de hedendaagse context vaak een medische invulling waarbij de meeste aandacht gevestigd wordt op het zorgaspect. Het woonaspect belandt vaak op de achtergrond. Het wordt tijd dat het woonaspect terug op de eerste plaats komt binnen goede, kwaliteitsvolle dementiezorg (D. Terryn & Steyaert, 20 januari 2021). Kwaliteit van zorg is een breed begrip dat door iedereen anders gedefinieerd wordt. Toch is het belangrijk dat de kwaliteit van zorg gegarandeerd wordt. Goede zorg wordt gedefinieerd als *“zorg die bijdraagt tot iemands kwaliteit van leven en levenszin”* (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018b, p. 16). Het gaat hier over persoonsgerichte zorg waarbij men rekening houdt met sociale, psychische en lichamelijke behoeften van de persoon met dementie. Het is belangrijk een emotionele verbinding aan te gaan. De emoties van de personen met dementie kan je steeds aflezen van hun lichaamstaal. Daarnaast is het belangrijk dat personen met dementie sociale relaties aangaan, zowel met de verzorgers als met anderen. Dit bevordert de kwaliteit van leven. De persoonsgerichte benadering benadrukt ook het belang van het respecteren van de autonomie en waardigheid van de persoon met dementie. De persoon moet als mens gezien worden, en niet als persoon met dementie (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018b). Het belang hiervan wordt door Dirk Terryn¹ bevestigd: *“Onderschat personen met dementie niet, kwaliteitsvolle zorg is zó belangrijk.”*. De centrale component die nodig is voor een kwaliteitsvolle zorg is de zorgrelatie. Deze ontstaat tussen de persoon met dementie en zijn verzorger(s). Er zijn zes fundamentele aspecten die bepalen of we van goede zorg kunnen spreken of niet, namelijk (1) maatschappelijke beeldvorming, (2) het normalisatieprincipe, (3) autonomie en geborgenheid, (4) afgestemde zorg, (5) mantelzorgers en de naasten en (6) professionele zorgverleners en vrijwilligers (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018c). Deze fundamentele aspecten worden besproken in de mate dat zij relevant zijn voor dit onderzoek.

Het eerste fundament betreft de **maatschappelijke beeldvorming**. De eenzijdige dominante kijk van de maatschappij over mensen met dementie is zeer negatief getint, mensen worden herleid tot hun diagnose. Personen met dementie zouden niet meer voor zichzelf kunnen zorgen en zouden geen eigen beslissingen kunnen maken. Er wordt minder op het mens-zijn gefocust, men gelooft in het feit dat er een geneeskundig middel moet uitgevonden worden om dementie te genezen, dat personen met dementie terug kinds worden enzoverder. Dit terwijl de persoon in kwestie nog steeds mens is, dat dementie als een natuurlijk verouderingsproces kan bekeken worden en dat men gelukkiger is zonder de lasten die volwassenen meedragen. Door bovenvermelde aannames heerst er een stigma over dementie, een negatief etiket dat door gebrek aan kennis steeds opnieuw bevestigd wordt. Door dit stigma is er minder zorg op maat en gaat men minder op zoek naar een aanbod op maat. Mensen

¹ Videomateriaal van Het Lezerscollectief, bron niet publiek toegankelijk

met expertise kunnen anderen helpen hun blik te verruimen door meer te focussen op het goede, op de mogelijkheden die de persoon met dementie nog wel heeft. Bij deze verruimende blik hoort een zinvolle dagbesteding op maat van personen met dementie (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a). Een andere manier om de blik van de maatschappij te verruimen betreft het voeren van campagne. ‘Vergeet dementie. Onthou mens’ is een campagne waarin gepleit wordt voor een dementievriendelijk Vlaanderen. Met de centrale boodschap ‘Vergeet dementie. Onthou mens.’ wil men aandacht vestigen op het mens-zijn van personen met dementie. Mensen mogen niet gereduceerd worden tot hun ziekte want in de eerste plaats zijn zij gewoon mens en zijn er verschillende dingen die zij nog wel kunnen. Daarnaast valt er nog veel te leren van personen met dementie. Om hun gedachtegoed te verspreiden maakt de campagne gebruik van ambassadeurs, bekende en onbekende Vlamingen die vanuit hun bekendheid of persoonlijke ervaringen aandacht vragen voor een andere (positievere) kijk op personen met dementie. Zij geven ook aan dat het sensibiliseren van de maatschappij hier een belangrijk onderdeel van is, taboes moeten achterwege gelaten worden en het moet mogelijk zijn openlijk over dementie te praten. Op de website <http://onthoumens.be/> zijn deze verschillende getuigenissen en interviews terug te vinden (Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, 2019).

Het tweede fundament, het **normalisatieprincipe**, wordt samengevat met behulp van de volgende stelling: *“normaal waar mogelijk, bijzonder waar nodig”* (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a, p. 43). Het leven voor personen met dementie moet zo normaal mogelijk blijven verlopen. Een vertrouwde omgeving speelt hier een grote rol in. Daarnaast moet men nog steeds de kans krijgen om deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Zo blijft het belangrijk dat de persoon met dementie contacten heeft buiten het woonzorgcentrum, dat hij zijn hobby’s kan blijven uitoefenen enzoverder (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a).

Afgestemde zorg of persoonsgerichte zorg kwam eerder al kort aan bod. Binnen dit fundament staat de beleving van de persoon met dementie centraal. Gewoonten en hobby’s die de persoon in kwestie vroeger had kunnen makkelijk in de dagelijkse zorg geïmplementeerd worden. Dit brengt de persoon rust, want zoals eerder vermeld blijven de herinneringen van vroeger het langst bewaard. Belangrijk is echter ook dat men niet te star vasthoudt aan de gewoonten en voorkeuren die de persoon in kwestie vroeger had. Mensen veranderen, de beleving kan veranderen maar ook de mogelijkheden van de persoon in kwestie kunnen beperkt zijn. Belangrijk is dus steeds te zoeken naar een dagbesteding die past binnen de huidige mogelijkheden en interesses van de persoon met dementie. In het kader van veranderende interesses en mogelijkheden moet deze dagbesteding regelmatig afgetoetst worden. Zorgverleners kunnen zich de vraag stellen of de persoon nog over de nodige vaardigheden beschikt om deze activiteiten uit te voeren en of de persoon er nog plezier aan beleeft (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a).

Wat is nu de **link met Shared Reading**? Eerder werd vermeld dat de maatschappelijke beeldvorming van personen met dementie nood heeft aan een positievere, ruimere blik. Een zinvolle dagbesteding op maat is hier een onderdeel van. Daarnaast werd vermeld dat personen met dementie de kans moeten krijgen om blijvend deel te nemen aan het maatschappelijk leven. Zo is het belangrijk dat hobby's nog steeds uitgevoerd worden en dat men contacten buiten het woonzorgcentrum heeft. Ook is het onderhouden van sociale relaties en het gepercipiëerd worden als mens enorm belangrijk (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a, 2018b). Het woord 'samen' in Samen Lezen is voor Dirk De Wachter dan ook van groot belang, mensen kunnen niet zonder de ander (Het Lezerscollectief, 2021). Shared Reading kan bijdragen tot bovenvermelde aspecten. Voor diegenen die graag lezen maar zich in de onmogelijkheid bevinden zelf te lezen, kan Samen Lezen een zinvolle dagbesteding worden (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a, 2018b). Daarnaast nemen ouderen niet alleen deel wanneer men graag leest, maar ook omdat er tijdens de leessessies een gezellige setting gecreëerd wordt, vaak met koffie/thee, taart en/of koeken (D. Terryn & Steyaert, 20 januari 2021). Via de leesgroepen kan men in contact treden met anderen. Gedeelde activiteiten en interesses stimuleren verbondenheid, er ontstaat een soort van *community* binnen de leesgroepen (Clark, Weber & McLaine, 2019; Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018d). Ook treedt men in contact met personen buiten het woonzorgcentrum, denk hierbij aan leesbegeleiders van buitenaf die de leessessies komen geven (Davis, 2021). Daarnaast zorgt Shared Reading voor activatie en animatie, het is een betekenisvolle activiteit. In woonzorgcentra worden personen met dementie vaak een hele voor- of namiddag voor de televisie geplaatst waarbij men zelden interesse toont in het programma dat getoond wordt. Shared Reading is op dat moment sowieso een beter alternatief dan een uur televisie kijken, of men vroeger een fervent lezer was of niet. Tenslotte kan Shared Reading bijdragen tot een genuanceerde beeldvorming van de maatschappij, het toont immers dat personen met dementie wel nog kunnen genieten van bepaalde activiteiten en dat zij nog wel een zinvolle bijdragen kunnen leveren aan bepaalde activiteiten. Zij zijn niet zomaar passief aanwezige mensen, zij denken actief mee na en nemen actief deel aan georganiseerde activiteiten (Davis, 2021).

2.3 Shared Reading

Een derde concept dat toelichting vraagt betreft de methodiek waar dit onderzoek op focust, namelijk Shared Reading. Eerst en vooral wordt de oorsprong van de methodiek gekaderd. Vervolgens vindt er een bespreking over de inhoud van Shared Reading plaats, waarbij er aandacht is voor het cyclisch veranderingsproces en de specifieke krachtlijnen die door Dirk Terryn van Het Lezerscollectief werden opgesteld. Tenslotte worden een aantal toepassingsgebieden van de methodiek met hun effecten besproken.

2.3.1 Ontstaan

Shared Reading werd in 2001 door Jane Davis ontwikkeld. Samen met haar organisatie '**The Reader Organisation**' bedacht ze een methodiek waarbij het Samen Lezen centraal staat. Haar inspiratiebron was het besef dat niet alle mensen toegang hebben tot de grote literaire werken waar ze zelf inspiratie uit haalt. Het doel van The Reader is dan ook om ervoor te zorgen dat iedereen in aanraking kan komen met goede literaire werken. Davis put kracht uit poëzie en is er stevast van overtuigd dat het Samen Lezen mensen kan samenbrengen. Ondertussen bestaat de organisatie uit 1.000 vrijwilligers en partners, 700 leesgroepen en bereiken ze per jaar ongeveer 11.930 lezers. Dit zijn aantallen die blijven groeien. De methodiek wordt op verschillende plaatsen en bij verschillende doelgroepen in Engeland toegepast (Davis, 2020; De Rouck, 2019; Raes, 2020; The Reader, 2021a). Zo zijn er leesgroepen in bibliotheken, in dienstencentra, in cafés, in ziekenhuizen en woonzorgcentra. Shared Reading kan ook plaatsvinden in gevangenissen waarbij er een veilige omgeving gecreëerd wordt waarin gedetineerden vrijuit kunnen nadenken over hun leven en terug kunnen connecteren met anderen. Tenslotte vindt Shared Reading plaats bij kinderen en adolescenten waarbij deze doelgroep op een fijne manier kennis maakt met literatuur (The Reader, 2021b). Meer informatie over The Reader kan steeds teruggevonden worden op hun website: <https://www.thereader.org.uk/>.

In Vlaanderen bestaat er een gelijkaardige, autonome organisatie: **Het Lezerscollectief**. Onder leiding van Dirk Terry, Erik van Acker en Dr. Jan Raes passen zij sinds 2014 de methodiek van het Samen Lezen toe. Hiervoor inspireerden ze zich op de methodiek die Davis ontwikkelde, zonder hem letterlijk over te nemen (De Rouck, 2019). Net als dat bij The Reader het geval is, wil Het Lezerscollectief iedereen toegang geven tot literatuur door een leesrevolutie te ontketenen die mensen kan samenbrengen en waar deelnemers in groep kunnen genieten van sterke verhalen en deze ervaringen ook kunnen delen. De organisatie vertrekt hierbij vanuit volgende vijf kernwaarden (Raes, Terry & Van Acker, z.d.):

- Het creëren van een sterkere verbondenheid tussen individuen door het Samen Lezen en het delen van ervaringen.
- Mensen worden sterker en gezonder door Samen Lezen, het prikkelt de verbeelding en het verhaal kan aansluiting vinden bij de eigen levensgeschiedenis.
- Via verhalen kunnen lezers communiceren op een betekenisvolle manier.
- Tijdens het Samen Lezen treden de lezers in verbinding met de ander.
- Een getrainde leesbegeleider gaat samen met de deelnemers van samenlees-sessies op zoek naar de verschillende betekenissen die complexe verhalen met zich meedragen.

Tevens bieden de leesgroepen structuur en regelmaat, wat het rehabilitatieproces ten goede komt (Raes, Terryn & Van Acker, z.d.). Iemand die leesbegeleider wil worden dient hiervoor een driedaagse opleiding bij Het Lezerscollectief te volgen. Tijdens deze opleiding worden de basiskenmerken van het Samen Lezen besproken en ingeoeffend, dit staat los van een eventueel toekomstige doelgroep. In Vlaanderen wordt er onder andere samen gelezen met gedetineerden, bij kinderen en jongeren in een onderwijscontext, bij mensen met een psychische problematiek, bij mensen in armoede en bij nieuwkomers die de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn (Het Lezerscollectief, z.d.; Raes, Terryn & Van Acker, z.d.). *The Reader* past deze methodiek ook toe bij personen met dementie (Steyaert, 2020a). Het voorlezen aan deze doelgroep is in Vlaanderen nog beperkt (Het Lezerscollectief, z.d.).

Belangrijk om te vermelden is dat Het Lezerscollectief geen leesorganisatie is, maar wel een collectief van lezers en dat zij door geen enkele andere organisatie beheerd worden. Ze zijn een coöperatie waarbij elk lid van de organisatie mee de richting bepaalt. Binnenin de organisatie worden drie groepen onderscheiden. Een eerste groep betreft de opleiders: zij hebben een intensieve training gevolgd bij The Reader en worden van dichtbij opgevolgd. Daarnaast wordt er van de opleiders verwacht dat zij bij andere leesgroepen gaan observeren en er zelf minstens één per week te begeleiden. Een tweede groep betreft de leesbegeleiders in de werkcontext: zij blijven hun huidige job uitvoeren, maar krijgen binnen die functie een bijkomend mandaat om Shared Reading toe te passen. In dit geval betaalt de werkgever de opleiding van de leesbegeleider. De derde en laatste groep betreft de leesbegeleiders als vrijwilligers. Zij bieden samenlees-sessies op vrijwillige basis aan, afgezonderd van de werkcontext. Hun vormingspakket wordt door externe sponsors betaald (Raes, Terryn & Van Acker, z.d.). Meer informatie over Het Lezerscollectief en over het worden van een leesbegeleider is terug te vinden op hun website: <https://lezerscollectief.be/nl/>.

Naast Het Lezerscollectief bestaat er in Vlaanderen nog een andere organisatie die zich bezighoudt met het lezen in woonzorgcentra, namelijk **Linc vzw**. Zij promoten en begeleiden het voorlezen in woonzorgcentra en bieden hiervoor voorleespakketten over verschillende thema's aan die men vrijblijvend kan gebruiken (Linc vzw, 2020). Zij zijn echter geen experts op gebied van Samen Lezen, hiervoor beroepen zij zich op Het Lezerscollectief (D. Terryn, persoonlijke communicatie, 18 mei 2021).

2.3.2 Wat is Shared Reading?

Wat is dat nu, 'Samen Lezen'? Het concept is zeer eenvoudig: één persoon leest samen met een kleine groep mensen een tekst. Deze groep mag nooit meer dan twaalf personen bevatten (De Rouck, 2019). De tekst kan een boek, een kortverhaal of een gedicht zijn. Belangrijk is dat het een gelaagde tekst met een zekere literaire diepgang betreft. De tekst moet een betekenis hebben, er moeten emoties aan

bod komen die men kan verbinden met de gebeurtenissen en ervaringen in het leven (Dirk Terryn & Raes, 2020). In het webinar “Dementia and cultural mediation” (verder afgekort als DCUM) georganiseerd door het Expertisecentrum Dementie Vlaanderen wordt gesteld dat een kwaliteitsvolle tekst ruimte biedt voor zowel “*weaving in*” als “*weaving out*”. *Weaving in* betekent dat de tekst zodanig opgesteld is dat hij meeslepend is, je waant je als het ware midden in het verhaal. Daarnaast biedt een tekst telkens ook de ruimte voor *weaving out*, jezelf distantiëren van de tekst (D. Terryn & Steyaert, 20 januari 2021). Eigen aan gelaagde literaire teksten worden er verschillende thema’s aangereikt en dan kan er een interessant gesprek uit voortvloeien. Het hoeft ook niet steeds over vrolijke teksten te gaan zoals vaak gedacht wordt. Personen met dementie bijvoorbeeld hebben veel meegemaakt in hun leven en hebben zowel leuke als minder leuke herinneringen. Voor hen is het belangrijk dat ook donkerdere gedichten en verhalen aan bod komen, het trieste maakt immers ook deel uit van het leven (Davis, 2021; Dirk Terryn & Raes, 2020; The Reader, 2020). Het is steeds de leesbegeleider die kiest welke tekst er gelezen wordt, dit op basis van persoonlijke interesses. Uiteraard moet er rekening gehouden worden met de doelgroep waarvoor de tekst bestemd is, maar het is minstens even belangrijk dat de leesbegeleider geïnteresseerd is in wat hij voorleest. Zo kan de kwaliteit van de leessessies gegarandeerd worden (Davis, 2021). Het Lezerscollectief bracht in 2020 het boek “Grenzeloos: samen sterke verhalen vertellen” uit waarin een aantal goede teksten verzameld werden. Dit boek biedt een zeer goede leidraad voor leesbegeleiders die nog zoekende zijn naar geschikte teksten om te gebruiken tijdens leessessies. Ook is het de taak van de leesbegeleider om voldoende kopieën te voorzien opdat elke deelnemer zijn eigen kopie heeft. Tevens kan men vergrootglazen voorzien voor slechtzienden zodat maximale participatie voor elke deelnemer gegarandeerd kan worden (Centre for Research into Reading Information and Linguistic Systems, 2012; Davis, 2021). Daarnaast wordt de tekst door de leesbegeleider op een traag tempo voorgelezen, gemiddeld zes keer trager dan dat een tekst intern gelezen zou worden (Raes, 2020; D. Terryn & Steyaert, 20 januari 2021). Stemcoach Katrien Van Geystelen (2021) stelt dat dit trager lezen vooral te maken heeft met het langer maken van de woorden, klinkers moeten goed benadrukt worden waardoor er meer gearticuleerd wordt en waardoor de leesbegeleider beter verstaanbaar is. Tenslotte stelt ze dat personen met dementie bijzonder gevoelig zijn aan klanken, het is mede dankzij die klanken dat zij een bepaalde boodschap krijgen. Schelle klanken duiden op stress, waardoor dit geen rust zal brengen. Bijgevolg is het belangrijk alert te zijn voor de eigen klanken en steeds te vertrekken vanuit een rustig gevoel waardoor de klanken ook neutraler zullen zijn.

Samen Lezen onderscheidt zich van een traditionele boekenclub. Waar men in een boekenclub de boeken, gedichten en/of verhalen op voorhand leest om er nadien over in gesprek te gaan, wordt bij Shared Reading de te lezen tekst niet op voorhand bekend gemaakt. Deelnemers krijgen de tekst pas

op het moment dat deze samen gelezen wordt. Doordat er samen en luidop gelezen wordt, is er meer ruimte voor persoonlijke reflectie, aldus Davis (2020). Ook maakt dit de methodiek zeer toegankelijk: personen die niet leesvaardig zijn kunnen ook deelnemen (Billington, 2011; Billington, Carroll et al., 2013). Tijdens het lezen stelt de leesbegeleider enkele vragen aan de deelnemers. De vragen gaan niet zozeer over het inhoudelijke aspect maar focussen meer op het gevoelsaspect en de beleving van de persoon. Hieruit kan een gesprek voortvloeien (Raes, 2020) en dat is de kracht van het Samen Lezen. Mensen bevinden zich in een niet-therapeutische setting waarin ze vrijblijvend deelnemen aan het gesprek (D. Terryn, 2015). Wat deze setting betreft vermeld Dirk Terryn in een interview² het volgende:

“Er wordt koffie of thee gedronken, er ligt een tafelkleedje, er zijn gezellige kopjes. Het zijn belangrijke elementen om eigenlijk een huiselijke sfeer te creëren waardoor we eigenlijk mensen bereiken die vroeger niet veel gelezen hebben (...) en die aansluiten omwille van de gezelligheid.” (Dirk Terryn, 2021)

Uit bovenstaand citaat blijkt het belang van het creëren van een huiselijke sfeer en het gunstige effect dat men hierbij ook niet-lezers bereikt. Er wordt op een menselijke manier met elkaar omgegaan waardoor er een veilige omgeving wordt gecreëerd (The Reader, 2020). Op die manier probeert de leesbegeleider toenadering en contact te zoeken met de participanten (Raes, 2020). Jan Raes vermeldt in een interview dat het samen lezen in groep gunstig is voor de verbeeldingskracht van individuen. We verruimen onze innerlijke ruimte waardoor onze verbeeldingskracht groter wordt. Dat maakt dat we ons als mens beter kunnen aanpassen aan nieuwe situaties en maakt ons minder vatbaar voor een depressies en burn-outs (Nazionale, 2021).

5 krachtlijnen van het Samen Lezen:

Dirk Terryn (2015) vermeldt in het onderzoeksrapport van 2015 van Het Lezerscollectief vijf krachtlijnen die typerend zijn voor het Samen Lezen. De eerste krachtlijn noemt hij **‘directheid’**. Dit verwijst naar het feit dat de reacties die op een tekst naar boven komen, direct zijn. Mensen vertellen wat er in hen opkomt en gaan het nadien pas interpreteren. Omdat men de tekst niet op voorhand krijgt kan men er niet over nadenken. Deze krachtlijn hangt samen met de tweede krachtlijn: **onvoorspelbaarheid en spontaniteit**. Volgens D. Terryn (2015) komen de reacties van de leden van de leesgroepen steeds spontaan. Ook valt niet te voorspellen welke reacties of herinneringen een bepaalde tekst bij de deelnemers zal oproepen. De derde krachtlijn verwijst naar het **emotionele aspect** van het Samen Lezen. In het onderzoeksrapport vermeldt Jan Raes dat het Samen Lezen de deelnemers de kans geeft om emoties samen te beleven. Emoties die zij op die manier verschillende

² Videomateriaal van Het Lezerscollectief, bron niet publiek toegankelijk

dimensies kunnen toekennen. Door in groep te praten over de emoties en de gevoelens die de tekst bij iemand oproept, krijgen deze emoties en gevoelens verschillende betekenissen (D. Terry, 2015). De voorlaatste krachtlijn omvat het **persoonlijke** van het proces. De literaire tekst die samen gelezen wordt roept bij elke deelnemer andere persoonlijke herinneringen of gevoelens op. D. Terry (2015) omschrijft de leesgroep als een plaats waar persoonlijke bezinning kan plaatsvinden. Deelnemers denken na over hun heden en verleden, kunnen zich identificeren met bepaalde delen in de tekst of komen zaken tegen die zij graag zouden willen hebben, maar niet (kunnen) hebben. De laatste krachtlijn spreekt voor zich: het Samen Lezen is een **groepsgebeuren**. Doordat men met een paar mensen samen zit en eenzelfde verhaal leest, ontstaat er een groep. Binnen die groep ontstaan er verbindingen tussen mensen puur op basis van wat er gelezen en verteld wordt (D. Terry, 2015). Een bijkomend voordeel van dat groepsgebeuren is dat de inzichten van individuen verruimd worden en perspectieven bijgesteld kunnen worden. De deelnemers leren ook van elkaar (Raes, 2020).

Cyclisch veranderingsproces:

Volgens Raes (2020) brengt het Samen Lezen een veranderingsproces bij de deelnemers op gang. Het gaat over een cyclisch proces dat uit vijf verschillende fasen bestaat: de startfase, de groeifase, de oogstfase, de leerfase en de ontspannings- en reflectiefase. Deze fasen mogen niet als strikt afgebakende fasen gezien worden. Doorheen het proces is het mogelijk dat deelnemers een fase terug gaan en opnieuw beginnen (Raes, 2020).

De **startfase** is misschien wel de moeilijkste fase. Doordat er in de zorgsector steeds bezuinigd wordt, houdt ze vast aan dat wat het efficiëntste werkt. Daarom zitten cliënten vaak vastgeroest binnen eenzelfde routine. Een routine die mede bepaald wordt door de zorginstelling en therapie waarvan de cliënt afhankelijk is, zo stelt Raes (2020). Daarnaast hebben cliënten vaak de energie niet om zich in te zetten voor iets nieuws. Een tekst kan hen inspireren en motiveren om toch nieuwe dingen te doen en de wereld te gaan ontdekken. Samen Lezen zorgt er voor dat mensen even uit hun vaste routine getrokken worden en verwijderd worden van hun eigen intieme leefwereld. Gedurende de sessie krijgen ze de mogelijkheid andere delen van de wereld te ontdekken, samen met andere mensen. De cliënten leren elkaar nieuwe perspectieven aan en krijgen de kans van na te denken over wat de tekst voor hen betekent. Bovendien gebeurt dit alles in een veilige setting, cliënten zijn niet verplicht om actief deel te nemen aan het gesprek (Raes, 2020).

De tweede fase wordt door Raes (2020) de **groeifase** genoemd. Hij gelooft in het feit dat mensen kunnen groeien, maar dat dit op eigen tempo moet gebeuren. In de zorg- en therapie setting wordt dat groeien vaak als een herstel gezien, een lineair proces dat cliënten moeten vervolledigen. Groei gaat echter verder dan dat. Raes (2020) stelt dat de mentaal-emotionele ruimte van de cliënt verruimd

moet worden. Het Samen Lezen draagt hiertoe bij op twee manieren. Enerzijds ontstaat er een soort belevingsruimte die toelaat dat deelnemers zich gaan inleven in het verhaal. Doordat de tekst verschillende lagen bevat, kan men delen van de tekst aan het eigen leven koppelen en hier over reflecteren. Anderzijds zorgen de leespauses ervoor dat deelnemers in verbinding kunnen treden met elkaar. Het in gesprek gaan, of het luisteren naar wat de ander vertelt, creëert empathie en wederzijds begrip. Het zorgt er tevens voor dat men verschillende perspectieven ziet en het eigen standpunt leert nuanceren (Raes, 2020).

De **oogstfase** heeft als doel om die nieuwe perspectieven te verinnerlijken (Raes, 2020). Wanneer men nieuwe inzichten over het leven, de maatschappij, culturen en dergelijke verinnerlijkt, zorgt dit voor een sterker en weerbaarder individu. Tijdens het proces ontstaat er een gevoel van verbondenheid met de wereld. Deelnemers beseffen dat hun problemen een universeel gegeven zijn. Wat zij meemaken, maken anderen ook mee. Ze staan niet alleen met hun problemen. Hieruit haalt men ook kracht om verder te gaan in het leven en te relativiseren. Het Samen Lezen zorgt niet alleen voor een sterker individu, het heeft ook een effect op de maatschappij. Er ontstaat een gemeenschapscultuur van participanten die onderling leren respect te hebben voor elkaars visie en waar men voor elkaar leert te zorgen (Raes, 2020).

Leren staat gelijk aan loslaten, aldus Raes (2020). Deelnemers moeten oude ideeën loslaten om plaats te maken voor de nieuw verworven inzichten. Door introspectie kan men stilstaan bij de eigen kennis en de nieuwe inzichten die hij verworven heeft. Hetgeen je wil meenemen in je leven hou je bij, de rest gooi je weg. Op die manier kan je blik verruimd worden. Dat leerproces vindt alleen plaats, maar ook in groep. Deelnemers van Samen Lezen leren van elkaar, op een ongedwongen wijze. Er zijn geen verwachtingen waardoor de deelnemers meer en sneller zullen vertellen. Dit maakt dat het aanbod aan materie om uit te leren groter is, zijn er geen remmingen die ontstaan uit de angst om bepaalde verwachtingen niet te kunnen vervullen. Daarnaast is de cliënt niet de enige die kan bijleren in zo'n leerproces. Ook de leesbegeleider kan bijleren, zowel van zichzelf als van de anderen in de leesgroep (Raes, 2020).

De laatste fase omschrijft Raes (2020) als de fase van **ontspanning**, tot rust komen. Deze fase is cruciaal om tot ultieme zelfreflectie te komen. Pas nadat we al wat we niet nodig hebben achter ons kunnen laten, is er ruimte voor rust en reflectie. Op die manier kan men contact maken met het innerlijke zelf. Zo kan er een gedragsverandering ontstaan, geïnspireerd door de inzichten opgedaan in de leesgroepen. Samen Lezen brengt rust in een hectische maatschappij waar er steeds meer gefocust wordt op vernieuwing en groei, zonder hierover te reflecteren. Door het trage voorleestempo worden individuen als het ware gedwongen om tot rust te komen en even stil te staan bij zichzelf (Raes, 2020).

2.3.3 Toepassingsgebieden Shared Reading

Zoals eerder vermeld, wordt Shared Reading toegepast bij verschillende doelgroepen. Denk hierbij aan personen met een psychiatrische problematiek, gedetineerden en kankerpatiënten. Ook wordt de methodiek toegepast bij personen met dementie, maar hierover later meer.

Als de methodiek bij verschillende doelgroepen toegepast wordt, impliceert dit ook dat het effecten heeft bij die verschillende doelgroepen. Zo wijst onderzoek uit dat een gevoel van verbondenheid en zich begrepen voelen een positieve invloed kan hebben op de mentale gezondheid van individuen. Laat dat nu net zijn wat literatuur kan bieden: verbinding en begrip. Literatuur zorgt ervoor dat individuen het gevoel hebben dat ze er niet alleen voor staan. Bepaalde woorden of gebeurtenissen uit teksten kan men aan ervaringen uit het eigen leven koppelen om zo deze ervaringen beter te begrijpen. Literatuur kan dus zeker een goed werkinstrument zijn binnen het sociaal werk (Murphy & Jenkinson, 2021).

Personen met een psychiatrische problematiek:

Er werd reeds veel onderzoek gedaan naar de effecten van Shared Reading op de mentale gezondheid van participanten. Zo blijkt dat de methodiek goed werkt als therapie bij personen met een depressie (Billington, 2011). De kracht in Shared Reading als therapie is dat het niet louter een therapie is waar de deelnemers als patiënten bekeken worden. Tijdens de leessessies kregen de patiënten de kans opnieuw behandeld te worden als een persoon, in plaats van de persoon met depressie. De participanten ontdekten nieuwe delen van zichzelf, nieuwe emoties die verdrukt of vergeten waren door de depressie. De oorspronkelijk verplichte leessessies werden een aangename tijdsbesteding (Ellis, McCann & Dalsgard, 2019). Hierdoor waren patiënten gemotiveerder om aan de sessies deel te nemen, waren ze productiever en bereikten ze een dieper niveau van zelfreflectie dan tijdens individuele therapie sessies (Gray, Farrington & Steenberg, 2019).

De mentale gezondheid van patiënten ging erop vooruit wanneer men gedurende een jaar leessessies bijwoonde, aldus Billington (2011). Een gevarieerd aanbod van serieuze en ingewikkelde literatuur bleek hier de troef. De moeilijkheidsgraad van de literatuur werd aanzien als een in groep te voltooien uitdaging. Belangrijk was om niet alleen te focussen op gedichten en teksten die al het goede in het leven en het geluk aankaarten. Ook de serieuzere, donkere literatuur had een positieve invloed (Billington, 2011). Ellis, McCann & Dalsgard (2019) stelden vast dat poëzie over het algemeen het populairst was. Bij psychiatrische patiënten werd dan weer vastgesteld dat wanneer hen de vraag gesteld werd of ze een leessessie vroeger wilden beëindigen, men de voorkeur gaf de sessie te laten verder gaan. Dat is iets wat de onderzoekers zeer opmerkelijk vonden. Mensen die geen moed en

energie vinden om iets in hun leven af te maken, blijven wel tot het einde van de leessessie. Dit is nog maar eens een illustratie van hoe krachtig die leesgroepen kunnen zijn (Ellis, McCann & Dalsgard, 2019).

Gedetineerden:

Billington (2011) onderzocht de effecten van Shared Reading bij gedetineerden. Ook hier bleek dat het welzijn, de gezondheid en het gedrag van de gedetineerden verbeterde wanneer men deelnam aan de leessessies. Het was opvallend dat gedetineerden tijdens een daaropvolgend gesprek niet enkel hun eigen perspectief aannamen. Ze dachten ook na over hoe een ander personage uit het boek zich moest voelen en welke gevoelens het bij personage X zou oproepen. Dit hielp hen om terug vat te krijgen op de realiteit, om zich in het perspectief van de ander te plaatsen. Het zorgde er ook voor dat men zich niet gewoon 'de crimineel' voelde (Billington, 2011; McNay, Darby-Villis et al., 2019). De literatuur bood hen taal om te verwoorden wie zij zijn of willen zijn buiten de gevangenis (Billington, 2011). Shared Reading bood ontspanning en gaf gedetineerden de kans om verdoken delen van zichzelf te ontdekken. Participanten leerden reflecteren over het leven en over zichzelf (McNay, Darby-Villis et al., 2019). Dat mens-zijn en ruimte vrijmaken om te reflecteren over de tekst en over het leven is een hele zoektocht. Net dat is één van de zaken die we met Samen Lezen kunnen bewerkstelligen, aldus van den Brink (2017). Daarnaast is dit een belangrijk onderdeel van het rehabilitatieproces van de gedetineerde (Billington, 2011). In Vlaanderen voorziet De Rode Antraciet in activiteiten in gevangenissen. Het doel van de organisatie is om gedetineerden blijvend te verbinden met het maatschappelijk leven (De Rode Antraciet vzw, 2015a). Eén van de activiteiten die ze organiseren is het Samen Lezen (De Rode Antraciet vzw, 2015b). Ook hier merken ze dat het Samen Lezen een ruimte creëert die openheid en vertrouwen uitstraalt. Gedetineerden vertellen over wat ze de voorbije weken of maanden meemaakten en kunnen als mens met elkaar in gesprek treden (Klasbak, z.d.).

Kankerpatiënten:

Sinds 2019 wordt het Samen Lezen ook toegepast bij kankerpatiënten in het UZ Gent. Tessa Kerre is één van de artsen aan het UZ Gent die mede dit project opstartte. Vanuit een eigen passie voor lezen werd ze geboeid door de methodiek en was ze zeer gemotiveerd om deze toe te passen bij kankerpatiënten. Twintig studenten werden opgeleid door Het Lezerscollectief om één op één leessessies uit te voeren. Door individueel samen te lezen wordt de ontwikkeling van het empathisch vermogen bij studenten gestimuleerd en leert men begrip tonen voor de situatie waar de ander zich in bevindt. De verhalen van patiënten met kanker zijn immers niet altijd even vrolijk, ze kunnen ook zeer verdrietig zijn (Kerre, 2019; Tollenaere, 2019). Het Samen Lezen kan hier dus een vorm van psycho-medische zorg zijn want het geeft patiënten de ruimte en de kans om hun hart te luchten, om

te praten over de fijne en minder fijne dingen in het leven (Buelens-Terryn, 2019). Ook is het een uitstekende leerkans voor de studenten om andere manieren te ontdekken waarop het welzijn van de patiënt vergroot kan worden en dat dit niet steeds met medicatie opgelost moet worden (Tollenaere, 2019). Momenteel is Tessa Kerre samen met andere afdelingen in het UZ Gent aan het bestuderen of gelijkaardige projecten ook op andere diensten toegepast kunnen worden, bijvoorbeeld op de dienst revalidatie of de dienst intensieve zorgen. Ook wil ze proberen om samenlees-groepen te organiseren met kankerpatiënten omdat ze ondervonden heeft dat het één-op-één lezen zoals het nu gebeurt sommige mensen afschrikt (Het Lezerscollectief, 2021).

2.4 Shared Reading bij personen met dementie

Het toepassen van Shared Reading bij personen met dementie was voor *The Reader Organisation* geen evidentie. Wanneer de organisatie door een rusthuis gevraagd werd om een leessessie te organiseren met hun bewoners met dementie, stond men er sceptisch tegenover (Davis, 2021). Omwille van de verschillende problematieken eigen aan dementie, zoals geheugenproblemen, beperkte cognitieve vaardigheden en het beperkt concentratievermogen, betwijfelde men of de methodiek nuttig zou zijn bij deze doelgroep. Uiteindelijk bleek de therapie zeer succesvol te zijn, mensen met dementie namen de voorgelezen teksten mee naar hun kamer om ze later aan verzorgers en familieleden te laten zien. Mensen met dementie herleefden, ze toonden opnieuw interesse in een activiteit verbonden aan emoties en herinneringen (Davis & Magee, 2020). Voor Davis (2021) illustreerde dit de kracht van literatuur en het Samen Lezen.

2.4.1 Effecten van Shared Reading op personen met dementie

Personen met dementie zijn soms hun houvast op het leven kwijt. Ze zijn vergeten wie ze zijn, wie hun naasten zijn, waar ze zijn en in welke tijd ze zich bevinden (Alzheimer Nederland, z.d.; De Rouck, 2019). Men vergeet steeds meer, waardoor men meer aandacht besteedt aan datgene wat men nog wel weet. Vaak gaat het over herinneringen van vroeger. Eerder kwam aan bod dat dit de herinneringen zijn die het langst bijblijven (Alzheimer Liga Vlaanderen vzw, 2020a; Buijssen, 2019). Doordat men hier zo sterk aan vasthoudt, vertellen personen met dementie vaak keer op keer dezelfde oude verhalen (Raes, 2020). Daarnaast werd vermeld dat personen met dementie geconfronteerd worden met tal van andere problemen die leiden tot een verminderde kwaliteit van leven. Personen met dementie die in een woonzorgcentrum verblijven vervelen zich vaak, dit door een tekort aan activiteiten op maat en een tekort aan sociale contacten. Psychosociale interventies zoals Shared Reading kunnen tegemoet komen aan die nood om in contact te treden met anderen (Orell, Dening et al., 2019). Verschillende onderzoeken bevestigen dat Shared Reading de kwaliteit van leven van personen met dementie

verbetert (Billington, Carroll et al., 2013; Centre for Research into Reading Literature Society, 2014; DeVries, Bollin et al., 2019; Orell, Dening et al., 2019). Daarnaast wijst onderzoek ook uit dat de symptomen van dementie sterk verminderen wanneer men langdurig participeert aan een Shared Reading programma. Billington, Carroll et al. (2013) vermoeden dat een langdurige participatie in Shared Reading groepen een gunstig effect lijkt te hebben op het kortetermijngeheugen, al valt dit moeilijk correct vast te stellen. Dit vermoeden wordt tijdens een interview met Davis (2021) bevestigd.

Welke teksten de leesbegeleiders gebruiken mogen ze zelf kiezen. In principe is elke tekst met een zekere gelaagdheid geschikt. Eigen aan deze gelaagdheid is dat er meer betekenissen/thema's aanwezig zijn. De boodschap die de tekst bevat is meerduidig. Eerder werd vermeld dat een tekst verschillende emoties moet aanreiken. Hierbij werd ook vermeld dat er een automatisch proces van *"weaving in"* en *"weaving out"* plaatsvindt tijdens het lezen. Het inweven houdt in dat een individu zich vanuit de eigen verbeelding gaat associëren met het verhaal, hij/zij krijgt het gevoel zich midden in het verhaal te bevinden omwille van het meeslepende of ontroerende karakter. Anderzijds is het ook mogelijk om afstand te nemen van het verhaal, door bijvoorbeeld het boek aan de kant te leggen of doordat er een afstand tussen het verhaal en het levensverhaal van het individu ontstaat. Dat laatste noemt men uitweven (D. Terryn & Steyaert, 20 januari 2021). Volgens Orell, Dening et al. (2019) is deze gelaagdheid van groot belang. Hiermee spreekt hij de veronderstelling tegen dat kinderboeken ideaal zouden zijn. Dit draagt immers alleen maar bij aan de foutieve veronderstelling dat we personen met dementie als kinderen moeten behandelen. Toch zijn er bepaalde teksten die meer of minder geschikt zijn voor personen met dementie. Goede, diepgaande literatuur prikkelt het geheugen waardoor herinneringen onbewust binnensijpelen. Dankzij leeservaringen leert men dat bepaalde teksten stimulerend werken voor personen met dementie (De Rouck, 2019). Toch zijn er enkele obstakels waar men bij de keuze van de tekst rekening mee moet houden. Zo hebben personen met dementie een beperkt concentratievermogen, een verlies van hun kortetermijngeheugen en vinden ze het moeilijk om gesprekken mee te volgen. Clark, Weber & McLaine (2019) leerden door ervaring dat ook voor deze doelgroep poëzie een goed communicatiemiddel is. Omdat poëzie op één bladzijde te bedrukken is, was het voor de deelnemers makkelijker zich te focussen op wat werd voorgelezen. Daarnaast werkt de rijmende structuur van gedichten bevorderend voor het concentratievermogen. Tenslotte fungeren bepaalde poëzieteksten als 'triggers'. Het betreft immers een generatie waarbij men op school bepaalde gedichten vanbuiten moest leren. Het gebeurt dus wel eens dat wanneer een gedicht voorgelezen wordt, deelnemers het gedicht herkennen en het verder gaan opzeggen. Doordat men geconfronteerd wordt met iets wat men reeds kent vanuit zijn of haar jeugd, maken de hersenen associaties waardoor bepaalde herinneringen kunnen bovenkomen (Centre for Research into Reading Information and Linguistic Systems, 2012). Tenslotte leidt het gebruik van poëzie bij ouderen met

dementie tot meer veerkracht, aanvaarding en zorgt het ervoor dat men meer empathie kan tonen (Murphy & Jenkinson, 2021).

Mensen met dementie maken associaties met herinneringen uit het verleden (Clark, Weber & McLaine, 2019). Dit werd hierboven al aangehaald bij het gebruiken van poëzie. Dankzij Shared Reading krijgen mensen met dementie een idee over wie ze vroeger waren. Ze kunnen ze zich een beeld vormen over hun eigen identiteit (Billington, Carroll et al., 2013). Verzen, woorden en thema's doen mensen met dementie terugdenken aan vroeger. Participanten konden verzen mee opzeggen, maar legden ook zichtbare associaties tussen de voorgelezen tekst en gebeurtenissen van vroeger (Billington, Carroll et al., 2013; Clark, Weber & McLaine, 2019). In één van de onderzoeken halen Clark, Weber & McLaine (2019) een voorbeeld aan van een dame die aan haar vader moest denken bij het lezen van het poëziestuk 'In Flanders Fields' van John McCrae. Zij associeerde het gedicht met haar vader die naar de frontlinie moest vertrekken en vertelde trots hoeveel respect ze voor hem had. In een ander onderzoek was het opvallend dat hoewel men elke keer dezelfde tekst las, de conversaties rond de tekst steeds anders waren (Centre for Research into Reading Information and Linguistic Systems, 2012). Ook leidde de juiste keuze van tekst (zoals een populair poëzie-stuk) tot het opnieuw leren praten van een vrouw met een ernstige vorm van dementie. De vrouw bevond zich in een dermate ver gevorderd stadium dat ze niet meer kon praten. Ze kon geluiden maken en dingen aanwijzen, maar woorden kon ze niet meer vormen. Tijdens de sessie merkte de leesbegeleider dat de vrouw luidop aan het meelezen was. De exacte woorden waren niet verstaanbaar, maar het waren wel de enige woorden die de vrouw in kwestie sinds lange tijd had gevormd. Gaandeweg de leessessies begon deze vrouw meer te praten en werd ze verstaanbaarder (Clark, Weber & McLaine, 2019). Verschillende auteurs geven ook aan dat mensen met dementie zichtbaar genieten van het voorgelezen worden (Billington, Carroll et al., 2013; Clark, Weber & McLaine, 2019; Raes, 2020). Onderzoek uit Liverpool benadrukt dat naast de tekstkeuze, ook de omgeving een invloed heeft op het al dan niet slagen van de methodiek. Bij voorkeur wordt gebruik gemaakt van een rustige, gezellige en informele setting (Centre for Research into Reading Literature Society, 2014).

Het Samen Lezen in leesgroepen met personen met dementie blijkt niet alleen effectief te zijn om spraak te stimuleren, maar ook om opnieuw verbinding te maken met anderen (Clark, Weber & McLaine, 2019; DeVries, Bollin et al., 2019). In een leesgroep ontstaat een soort *community*, een gemeenschap waarbinnen mensen levenservaringen met elkaar delen. Deelnemers luisteren naar elkaar en treden in interactie. Deze gedeelde participatie leidde ertoe dat mensen met elkaar in verbinding traden. Dit effect zette zich bovendien ook buiten de leesgroepen voort. Deelnemers maakten nieuwe vrienden en ging sneller en vaker in interactie met anderen, ook met verzorgers en familieleden (Clark, Weber & McLaine, 2019). Wanneer een leessessie gegeven wordt door niet-

verzorgend personeel, door mensen buiten het woonzorgcentrum, brengt dit een deel van de buitenwereld binnen. Op die manier behouden personen met dementie het contact met de wereld buiten het woonzorgcentrum waarin ze verblijven (Davis, 2021). Dit in verbinding treden met elkaar en in contact staan met de buitenwereld zijn essentiële kenmerken om tot goede dementiezorg te komen (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a, 2018d).

2.4.2 Casuïstiek

Naast een eerder gegeven theoretisch kader is het ook interessant te bekijken hoe een leessessie bij personen met dementie er in de praktijk uitziet. Hiervoor werd videomateriaal van Het Lezerscollectief gebruikt. Zij filmde een leessessie met personen met dementie in Capenberg Oxaco Center te Boechout. Onderstaande beschrijving is vooral gebaseerd op het verkregen videomateriaal³.

Bij aanvang van de leessessie wordt aan de deelnemers verteld welke tekst wordt gelezen. De leesbegeleider besteedt kort aandacht aan het type tekst (een kortverhaal of een gedicht) en de auteur van de tekst. De tekst wordt voorgelezen op een relatief traag tempo, waarbij de leesbegeleider aandacht heeft voor zijn eigen articulatie en aldus goed verstaanbaar is. Na een paar zinnen pauzeert de leesbegeleider en vraagt hij of er al bedenkingen zijn bij de tekst. Zo geeft hij de deelnemers de ruimte om vragen te stellen, opmerkingen te geven en erover in gesprek te gaan. Op die manier nodigt de leesbegeleider uit om echt in de tekst te duiken. Daarna gaat hij rustig verder met het vervolg van de tekst. Tussendoor herhaalt de leesbegeleider bepaalde woorden of zinnen om hier extra nadruk op te leggen. Soms geeft hij zelf een opmerking over moeilijke zinnen of maakt hij ter verduidelijking een link met eerdere delen uit de tekst. Daarbij kan de leesbegeleider zijn eigen interpretatie van de tekst ook geven. Ook op die manier wordt er ruimte gecreëerd voor de deelnemers om te reageren op dat wat net gelezen werd.

Occasioneel reageren de deelnemers op wat voorgelezen wordt. Zo wordt er soms gevraagd bepaalde zinnen of zinsdelen te herhalen om nadien hun interpretatie met de groep te delen. Tijdens het verhaal “Thee drinken met de vogels” van Joanne Harris gaat het over een gedeelde stille ruimte tussen twee individuen. Eén van de deelnemers denkt hier verder over na en concludeert dat deze gedeelde stille ruimte waarschijnlijk een symbolische betekenis heeft. Anderen gaan hiermee akkoord.

Op basis van verbale en non-verbale reacties wordt afgeleid dat elke deelnemer aandachtig luistert. Sommigen genieten in stilte en ondergaan de activiteit, anderen vragen om herhaling en geven opmerkingen over de tekst. De non-verbale signalen van het actief meeluisteren worden door de

³ Videomateriaal van Het Lezerscollectief, bron niet publiek toegankelijk

leesbegeleider opgevangen waarop hij de persoon in kwestie hierop kan aanspreken. Op die manier wordt er weer een mogelijkheid gecreëerd voor die persoon om in interactie te treden.

In de video wordt er eerst een kortverhaal gelezen en nadien een gedicht. Op het gedicht komt beduidend meer reactie dan op het kortverhaal. Zo meldt M. dat ze vijf jaar voordracht heeft gevolgd en het gedicht niet herkent. Dit vindt ze storend. Op het einde van het gedicht maakt ze ook duidelijk dat dit gedicht voor haar niet goed was. “Ge moet er iets aan over houden en hier hou ik niks aan over. Het spreekt me niet aan”, zegt ze. Toch bleek het gedicht goed gespreksmateriaal te zijn. Zo geven de leesbegeleiders aan dat ze dit gedicht eerst ook niet fijn vonden, maar door het vaker te lezen leerden ze het appreciëren. Een andere deelnemer stemt hiermee in en vond het gedicht dan weer wel goed.

Daarnaast werd een documentaire van het onderzoeksteam van de Universiteit van Liverpool bekeken, nl. “Elderly Care”. In deze documentaire werd net als hierboven een leessessie gehouden met personen met dementie in een woonzorgcentrum, met dat verschil dat de deelnemers hier een kopie van de voorgelezen tekst kregen en dat de leessessie door een extern iemand gegeven werd. Op het einde van de documentaire somde de leesbegeleider enkele tips voor het Samen Lezen op. Hij stelde dat het zeer belangrijk is om laagdrempelig te starten en de mensen eerst te verwelkomen. Hierbij stel je jezelf voor en vraag je de namen van de deelnemers. Op die manier kan je de personen bij naam noemen wanneer je hen aanspreekt. Net zoals bij de leessessie in Boechout wordt de tekst die men zal lezen kort voorgesteld. De leesbegeleider stelt dat een goede voorbereiding van de tekst cruciaal is, je moet op voorhand nadenken welke kant je uit kan gaan, welke woorden interessant zijn om nog een keer te benadrukken en bij jezelf af te toetsen of je voorbeelden uit je eigen leven kan geven bij de tekst. Dit kan bevorderend werken voor de conversatie nadien. Een gedicht wordt idealiter zeker twee keer voorgelezen alvorens er dieper in gesprek over te gaan. Zo krijgen de deelnemers de kans om hun gedachten even te ordenen. Soms helpt het ook om toe te geven dat ook jij als leesbegeleider de tekst niet helemaal begrijpt, dit werkt drempelverlagend. Vervolgens vermeldt de leesbegeleider dat de eigen lichaamstaal ook een invloed heeft. Zo is het belangrijk oogcontact te maken met elke deelnemer en kan het bevorderend werken wanneer je de handen gebruikt om iemand aan te duiden die non-verbaal aangeeft ideeën of gevoelens bij de tekst te hebben. Aandachtig zijn voor deze verbale en non-verbale communicatie wordt eveneens als een belangrijk element bestempeld. De misschien wel belangrijkste tip die de leesbegeleider in de documentaire geeft is dat een leesbegeleider moet afstappen van het idee dat een reactie op een vraag noodzakelijk is. Men moet erop vertrouwen dat er ondanks eventuele stille momenten, er nog steeds iets in het gedicht of verhaal aanwezig is wat mensen aanspreekt en wat hen interesseert. Deze stille momenten helpen mensen om op hun woorden te komen en om hun gedachten te ordenen. Soms is het voor deelnemers voldoende om

louter aanwezig te zijn en te luisteren, en voelen zij niet de nood telkens te reageren (Centre for Research into Reading Information and Linguistic Systems, 2017).

Tenslotte werd er een interview afgenomen met Phil Davis. Hierbij werd gepolst naar de ruimte waarin een leessessie zich best kon afspelen en op welke details men moet letten. Hieruit bleek dat het type ruimte waarin een leessessie plaatsvindt minder belangrijk is, zolang het maar een rustige ruimte betreft. De ruimte moet zodanig gelegen zijn dat hier niet voortdurend mensen moeten langswandelen want dit werkt afleidend. In de praktijk worden de leessessies gehouden in de ruimtes die op dat moment beschikbaar zijn. Het is wel belangrijk dat de ruimte voldoende verlicht is opdat deelnemers kunnen meelesen met wat er voorgelezen wordt. Daarnaast wordt geopteerd om de deelnemers met hun leesbegeleider in een cirkel te plaatsen. Dit werkt bevorderend voor de conversatie. Tenslotte blijkt het een voordeel te zijn wanneer de leesbegeleiders vrijwilligers zijn en geen intern verzorgend personeel. Personen met dementie hebben weinig contact met de buitenwereld, een leesbegeleider die van buitenaf komt brengt dan een deel van de buitenwereld binnen. Op die manier krijgt de leessessie ook een minder institutioneel karakter, waardoor het niet als verplichte therapie aanvoelt. Desalniettemin is het noodzakelijk ook verzorgend personeel te trainen in het geven van leessessies zodat ook zij de sessies kunnen overnemen. Zeker tijdens de COVID-19 pandemie bleek dit noodzakelijk om de leessessies gaande te houden (Davis, 2021).

2.5 Samenvatting: top 10 aandachtspunten

Gaandeweg in de bovenvermelde literatuurstudie kwamen enkele aandachtspunten naar boven waarmee men rekening moet houden wanneer men Shared Reading toepast. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste aandachtspunten. Eerst worden belangrijke elementen van Shared Reading samengevat, nadien wordt er ingezoomd op de toepassing bij personen met dementie.

2.5.1 Aandachtspunten voor Shared Reading

1. Start met het verwelkomen van de deelnemers in de leessessie.
2. Plaats de deelnemers in een cirkel.
3. Vertel welke tekst je zal lezen, vermeld daarbij wie de auteur is en of de tekst een vertaling is.
4. Lichaamstaal: maak oogcontact en gebruik eventueel handgebaren om mensen aan te duiden wanneer je het gevoel hebt dat ze iets willen vertellen.
5. Las pauzes in tijdens het lezen, dit biedt interactiekansen.
6. Voorzie een niet-therapeutische setting waarbinnen de leessessies kunnen doorgaan.
7. Maak een juiste tekstkeuze: de tekst moet gelaagd zijn en verschillende emoties bevatten. Idealiter is de tekst zodanig opgesteld dat hij enerzijds meeslepend is en anderzijds de

mogelijkheid biedt aan deelnemers om afstand te nemen van de tekst. Daarbij is het belangrijk om niet uitsluitend vrolijke thema's aan te snijden tijdens leessessies. Het leven bestaat niet alleen maar uit positieve gebeurtenissen, soms kan het leven heel hard en teleurstellend zijn. Dit gevoel moet ook een plaats krijgen in de leessessies.

8. Bezorg elke deelnemer zijn eigen kopie.
9. Lees de tekst luidop, maar traag voor. Het leestempo moet gemiddeld zes keer trager zijn dan dat je de tekst in je hoofd zou lezen.
10. Let op verbale en non-verbale reacties van deelnemers.

2.5.2 Aandachtspunten voor Shared Reading met personen met dementie

De bovenvermelde aandachtspunten zijn ook van toepassing wanneer men samen leest met personen met dementie. Tip 1 tot en met tip 6 kan hier integraal overgenomen worden. De overige tips behoeven meer nuance.

Wat de tekstkeuze betreft, leerde ervaring dat kortverhalen en poëzie het beste werken. Beide tekstvormen zijn op één bladzijde te bedrukken, waardoor het makkelijker is voor personen met dementie om te volgen. Daarnaast blijkt vooral poëzie enorm succesvol omdat men bij het voorlezen aan personen met dementie geconfronteerd wordt met een generatie die op school gedichten uit het hoofd moest leren. Sommige gedichten komen bekend voor en worden spontaan mee voorgedragen door de deelnemers.

Het bezorgen van kopieën blijkt niet alleen nuttig om mee te lezen, maar worden door personen met dementie ook gebruikt om de tekst nadien zelf of samen met familieleden te lezen.

Wat het lezen van de tekst betreft, bleek uit de documentaire "Elderly Care" dat een tekst minstens twee keer gelezen moet worden alvorens over te gaan op een dieper gesprek. Dit geeft personen met dementie de kans om hun gedachten te ordenen. Ook kan het hierbij nuttig zijn om bepaalde woorden of zinsdelen extra te benadrukken.

Tip 10 raadt aan om aandacht te hebben voor de verbale en non-verbale communicatie van deelnemers. Vooral die non-verbale communicatie is zeer belangrijk bij personen met dementie, want zij zijn soms zoekende naar de juiste woorden en zullen aarzelen vooraleer ze een antwoord geven. Wanneer de leesbegeleider dit opmerkt kan hij de persoon in kwestie een figuurlijk duwtje in de rug geven door hem/haar aan te spreken.

Tenslotte wordt er nog een elfde tip uit de literatuur toegevoegd: bezorg de deelnemers indien nodig een vergrootglas. Op die manier wordt de deelname voor slechtzienden niet belemmerd.

3 Methodologie

3.1 Gebruikte methode

Deze masterproef is een kwalitatieve studie die zich binnen het constructivistisch onderzoekparadigma bevindt. Binnen dit paradigma gelooft men dat er geen objectieve werkelijkheid bestaat. Elk individu construeert een eigen werkelijkheid, dit op basis van de eigen ideeën en ervaringen (Mortelmans, 2018). De omgeving van het individu biedt hier een belangrijke basis. Elk individu bevat een eigen *stock of knowledge* waarin de sociale constructen bewaard worden die het individu gebruikt om zijn eigen werkelijkheid in te kleuren. De werkelijkheid kan dus gezien worden als een sociaal construct (Morris, 2006; Mortelmans, 2018; Raeymaeckers, Boost et al., 2019). Morris (2006) spreekt in dit verband over een hermeneutische dialectiek: de onderzoeker interpreteert de verschillende sociale constructen, de verschillende visies van de individuen, en vergelijkt deze verschillende interpretaties met elkaar om zo tot nieuwe kennis te komen. Binnen dit paradigma verwerft men dus nieuwe kennis op basis van subjectieve data. Dit principe staat ook bekend als *the grounded theory*, waarbij men een nieuwe theorie zal ontwikkelen op basis van de verkregen data. Dit impliceert dat er op basis van de voorafgaande literatuurstudie nog geen hypothesen kunnen en mogen gemaakt worden (Mortelmans, 2018). Data kan men verkrijgen met behulp van diepte-interviews, focusgroepen, observatie of dankzij een expertencirkel (Raeymaeckers, Boost et al., 2019).

Dit kwalitatief onderzoek situeert zich binnen het constructivisme vanwege de onderzoeksvraag: **Wat zijn volgens leesbegeleiders de kritische succesfactoren van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra?** Met behulp van observaties en interviews met leesbegeleiders van Vlaamse woonzorgcentra tracht deze thesis een antwoord te formuleren op deze vraag. Er wordt uitgegaan van het feit dat elke geïnterviewde een uniek antwoord op de vragen zal geven. Elk individu kent immers zijn eigen subjectieve realiteit (Morris, 2006) en heeft een eigen *stock of knowledge* waarin de sociale constructen die verantwoordelijk zijn voor het kleuren van de realiteit gestockeerd worden (Mortelmans, 2018). De verschillende percepties over de succesfactoren van Shared Reading bij personen met dementie werden verzameld en geanalyseerd. Op basis hiervan werd er een conclusie gevormd.

3.2 Caseselectie

Om dit kwalitatief onderzoek correct te kunnen uitvoeren, werd er een kritische caseselectie uitgevoerd. Hierna werd Het Lezerscollectief gecontacteerd. Mortelmans (2018) stelt dat men bij dit type caseselectie een groep personen en/of een organisatie kiest die zo prominent aanwezig is binnen

het onderzoek, dat het bijna niet anders kan dan hen te interviewen. Zij fungeren als experts binnen het onderwerp. Het Lezerscollectief levert leesbegeleiders die Shared Reading toepassen, ook bij personen met dementie. Daarom zijn zij de geknipte organisatie om geschikte respondenten te vinden. Binnen Het Lezerscollectief werd er contact opgenomen met Jan Raes en Dirk Terryn, de oprichters van de organisatie. Aan hen werden vragen gesteld die het onderzoek nog verder onderbouwden.

Daarnaast werd Phil Davis gecontacteerd, professor aan de Universiteit van Liverpool. Samen met zijn vrouw richtte hij de organisatie The Reader op, de Engelstalige variant van Het Lezerscollectief. The Reader zijn de bedenkers van de methodiek Shared Reading. Tevens voerde Phil Davis samen met zijn onderzoeksteam aan de Universiteit van Liverpool onderzoek naar het belang van een literaire interventie bij personen met dementie. Daarom kon zijn visie niet ontbreken bij dit werkstuk. Ook hij is dus een kritische caseselectie.

Ook werd er een online interview afgenomen met stemcoach Katrien Van Geystelen, dit met behulp van een sneeuwbalsteekproef. Dat betekent dat ik haar via professor Jan Steyaert contacteerde (Mortelmans, 2018). Met Katrien Van Geystelen werd er een gesprek gehouden over het belang van het juiste stem- en taalgebruik bij personen met dementie. Meer bepaald werd er gepeild naar wat het betekende om een trager tempo te hanteren bij het voorlezen, welke klanken men best gebruikte en of het gebruik van intonatie en dialect een invloed had tijdens het voorlezen.

Om de geschikte leesbegeleiders te selecteren, werd gebruik gemaakt van de sneeuwbalsteekproef. Dit betekent dat er via Het Lezerscollectief leesbegeleiders werden gezocht die Samen Lezen met personen met dementie (Mortelmans, 2018). Vervolgens werd gevraagd of ze bereid waren om geïnterviewd te worden via Skype of telefoon. Daarnaast werden er via twee leesbegeleiders drie observaties bij een samenlees-sessies uitgevoerd.

3.3 Onderzoeksdesign

3.3.1 Intrede, probleemstelling en planning

Het onderzoek startte met het verzamelen van relevante informatie die werd weergegeven in een literatuurstudie. Concreet betekent dit dat er zowel informatie over dementie als informatie over Shared Reading werd verzameld. Het doel van het onderzoek is om uit te maken welke factoren bepalen of Shared Reading al dan niet een succes is, beoordeeld door leesbegeleiders. Vervolgens wordt er gefocust op bepaalde kenmerken van de methodiek die wel of niet toegepast kunnen worden bij personen met dementie.

De data werden op geheel kwalitatieve wijze verzameld. Meer bepaald werden er diepte-interviews afgenomen bij leesbegeleiders van personen met dementie uit Vlaamse woonzorgcentra. Dit gebeurde aan de hand van een vragenprotocol. Per onderwerp werden er enkele vragen opgesteld. Dit zorgt ervoor dat de analyse van de verkregen informatie makkelijker verloopt (Mortelmans, 2018). In eerste instantie werd de praktijk bevraagd: hoe ziet de leessessie er uit bij elke leesbegeleider. Welk type tekst gebruikt u en waarom? Wordt het voorlezen ondersteund door audiovisueel materiaal, waarom wel of niet? Hoe vaak leest u een tekst? Welke lichaamshouding neemt de leesbegeleider aan? Wordt de stem en het taalgebruik aangepast en waarom? Wat is volgens jou essentieel opdat een leessessie geslaagd is? Daarnaast werden ook de ervaringen, dromen en ambities over leesgroepen bevraagd. Ook werd gevraagd of de leesbegeleiders de aanpak van de leessessies graag zouden veranderen en hoe ze het anders zouden doen. De respondenten werden in eerste instantie per mail gecontacteerd. In deze mail werd het opzet van het onderzoek uitgelegd en werd de vraag gesteld of men bereid zou zijn te participeren aan het onderzoek.

Daarnaast zijn ook Dirk Terryn en Jan Raes van Het Lezerscollectief en Phil Davis gecontacteerd. Ook zij werden geïnterviewd met behulp van een vragenprotocol. Daarbij werd er voornamelijk gefocust op enkele inhoudelijke aspecten van de methodiek Samen Lezen en de kritische succesfactoren. Tevens werd ook stemcoach Katrien Van Geystelen gecontacteerd. Zij werd bevraagd over het gebruik van de stem, het tempo en de intonatie tijdens het voorlezen voor personen met dementie.

Om empirisch materiaal te bekomen werden niet alleen diepte-interviews uitgevoerd, maar werden er ook drie observaties in twee woonzorgcentra uitgevoerd. Aan één van de leesbegeleiders werd de vraag gesteld of het mogelijk was een leessessie bij te wonen. Een andere leesbegeleider stelde zelf voor om een samenlees-sessie bij te wonen. Op die manier kon ik me ook een beeld vormen van hoe een leessessie er in de praktijk aan toe gaat.

3.3.2 Dataverzameling en interpretatie

Zoals hierboven reeds aangehaald, werd de data verzameld op basis van observaties en enkele diepte-interviews. Concreet werden Jan Raes en Dirk Terryn geïnterviewd, de oprichters van Het Lezerscollectief. Ook interviewde ik Phil Davis, medeoprichter van The Reader, en stemcoach Katrien Van Geystelen. Daarnaast werden leesbegeleiders geïnterviewd, waarbij gepeild werd naar hun praktijk van het Samen Lezen, naar hun ervaringen, wensen en dromen. Hierbij werd ook gefocust op de elementen die noodzakelijk zijn om een leessessie succesvol te laten verlopen. Om te bepalen hoeveel interviews er uitgevoerd moesten worden, werd er enerzijds gebruik gemaakt van het aantal beschikbare leesbegeleiders, en anderzijds werd het principe van de theoretische saturatie gebruikt. Dit betekent dat de steekproef volledig is wanneer er tijdens het interviewen geen nieuwe informatie

meer gevonden wordt. Alle relevante data is op dat moment verzameld en elk nieuw interview leidt tot herhaling van de vorige (Mortelmans, 2018). Uiteindelijk werden er negen leesbegeleiders en één referentiepersoon dementie bevroegd, verdeeld over zeven interviews. Zoals eerder vermeld werd er ook deelgenomen aan enkele leessessies bij personen met dementie, dit om onder de vorm van observatie te bekijken welke factoren een positieve en/of negatieve invloed op Shared Reading hebben.

De vragen werden opgenomen in een vooraf opgesteld vragenprotocol. Van elk interview werd een geluidsopname gemaakt. Dit had als voordeel dat ik me als interviewer volledig kon focussen op wat de respondent vertelde. Hierdoor werden gericht bijvragen gesteld en kon er vlot worden geanticipeerd op de verkregen informatie (Morris, 2006). De bijvragen waren op hun beurt belangrijk om een zo volledig mogelijk verhaal met voldoende diepgang te verkrijgen (Mortelmans, 2018).

Vervolgens werden de geluidsopnames getranscribeerd volgens het Verbatim-principe. Dat betekent dat alles wat er gezegd werd in het interview, letterlijk genoteerd wordt. Het gevolg hiervan is dat dialecten, zegswijzen, stopwoorden en grammaticale fouten mee worden overgenomen (Mortelmans, 2018). Na het transcriberen werden de gegevens geanalyseerd in het dataverwerkingsprogramma Nvivo en geïnterpreteerd. Deze interpretatie gebeurde op basis van de principes van de *Grounded Theory*. De verkregen data werden in kaart gebracht en op basis van deze informatie werd er kennis vergaard. Er werd inductief te werk gegaan, waarbij kennis uit de praktijk ontstaat (Mortelmans, 2018).

3.3.3 Beëindiging en follow-up

Gezien het feit dat dit onderzoek plaatsvindt binnen het constructivisme, is het haast onmogelijk te vermijden dat de interpretatie van de onderzoeker mee in de data-analyse verwerkt wordt. Om die interpretatie zo minimaal als mogelijk te houden, is het zinvol om op het einde van het onderzoek een *memberchecking meeting* te doen. Dit betekent dat de onderzoeksresultaten afgetoetst en teruggekoppeld werden bij de respondenten alvorens het onderzoek te publiceren (Morris, 2006; Mortelmans, 2018).

Omdat de deskundigheid van een kwalitatieve studie moeilijk te beoordelen is, overloopt de onderzoeker op het einde van het onderzoek enkele kwaliteitscriteria. Op basis hiervan kan hij de kwaliteit van zijn onderzoek inschatten. Volgende criteria worden overlopen: geloofwaardigheid, betrouwbaarheid, overdraagbaarheid en bevestiging (Morris, 2006). *Geloofwaardigheid* betreft het gegeven dat de interpretaties van de onderzoeker de onderzoeksresultaten beïnvloeden. Er dient gecontroleerd te worden dat hetgeen de respondenten verteld hebben overeenkomt met de interpretatie die de onderzoeker daar aan koppelt (Mortelmans, 2018). Om discrepantie tussen de

feedback van de respondenten en de interpretatie van de onderzoeker te vermijden, wordt de memberchecking meeting uitgevoerd. Ook wordt de geloofwaardigheid van het onderzoek bevorderd door het bereiken van voldoende diepgang tijdens de interviews (Mortelmans, 2018). Om de *betrouwbaarheid* van het onderzoek te garanderen, moet men de verschillende stappen van het onderzoek uitgebreid beschrijven. Het proces van de dataverzameling en de analyse van de verkregen data moet grondig en helder beschreven worden (Mortelmans, 2018). Deze omschrijving kan men terugvinden in de methodensectie. Het derde criterium bevat de *overdraagbaarheid* van het onderzoek: kunnen de conclusies van het onderzoek gegeneraliseerd worden of niet? Representatieve generalisatie is niet mogelijk binnen kwalitatief onderzoek, maar dankzij een afgebakend thema kan men de conclusies soms wel generaliseren (Mortelmans, 2018). Dit thema wordt duidelijk in de probleemstelling. Het laatste criterium betreft de *bevestigbaarheid* van het onderzoek. Om aan dit criterium te voldoen is het belangrijk een gedetailleerde beschrijving van dataverzameling- en analyse uit te schrijven. Naast het uitgebreid beschrijven van de methoden, is het ook van belang dat de interpretatie van de onderzoeker zo minimaal mogelijk is (Mortelmans, 2018).

3.4 Onderzoek in tijden van corona

Zoals eerder besproken, werd er een kwalitatieve studie uitgevoerd. Hiervoor werd er gebruik gemaakt van interviews en observaties. In normale omstandigheden zouden deze interviews fysiek plaatsvinden. Door de maatregelen rond COVID-19 en de daarbij horende *social distancing* is dit echter niet altijd mogelijk (Nchafack & Ikhile, 2020). Daarom vond een deel van de interviews online plaats, via de Zoom applicatie. De interviews volgend op de observaties vonden wel fysiek plaats. Eén van de respondenten gaf tevens aan liever een fysiek interview te geven. In coronatijden zijn ook de observaties niet zo vanzelfsprekend (Baker, Martí et al., 2020). Dankzij de vaccinatiecampagne en het gegeven dat de woonzorgcentra eind maart volledig gevaccineerd waren, was het mogelijk drie observaties uit te voeren.

4 Resultaten

Onderstaand volgt de bespreking en de analyse van de verzamelde data. De data werden verkregen door zeven interviews af te nemen waarbij negen leesbegeleiders en één referentiepersoon voor dementie geïnterviewd werden. De respondenten kan u terugvinden in het onderstaande kader. De interviews werden getranscribeerd volgens het Verbatim-principe en geanalyseerd in het dataverwerkingsprogramma Nvivo. Daarnaast vonden er ook drie observaties plaats om een goed beeld te krijgen over de praktijk van samenlees-sessies.

Concreet zoeken we een antwoord op volgende onderzoeksvraag: Wat zijn volgens leesbegeleiders de kritische succesfactoren van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra? Na de bespreking van de onderzoeksvraag volgt er nog een gedeelte met informatie die geen antwoord biedt op de onderzoeksvraag maar wel de moeite waard is om te vermelden met betrekking tot Shared Reading in Vlaamse woonzorgcentra.

Naam respondent	Achtergrondinformatie
Sandra P.	Sandra is sinds 2016 leesbegeleider in WZC Capenberg Oxaco in Boechout, daarnaast behoort zij tot het zorgpersoneel in het woonzorgcentrum. Doorheen COVID-19 is ze blijven lezen. Er werden bij Sandra twee observaties uitgevoerd.
K.	K. is referentiepersoon dementie in WZC Capenberg Oxaco en voert zelf geen leessessies uit.
Eliane D.M.	Eliane is sinds 2013 leesbegeleider. Eerst deed ze dit in WZC De Meerminne in Mortsel, nu leest Eliane voor in WZC Utopia in Aalst en in WZC Van Lierde in Affligem. Omwille van COVID-19 mag ze sinds maart 2020 niet meer gaan lezen.
Mieke C.	Mieke is sinds 2018 leesbegeleider in WZC Wijgmaalbroek in Wijgmaal. Omwille van COVID-19 mag ook zij sinds maart 2020 niet lezen.
Peggy A.	Peggy is referentiepersoon Wonen en Leven in WZC Cleo in Berchem. Sinds december 2019 is ze er ook leesbegeleider. Doorheen COVID-19 is zij blijven lezen, weliswaar in bubbel per verdiep.
Marleen G.	Marleen is sinds oktober 2020 leesbegeleider in WZC De Wingerd in Leuven. Omdat zij tijdens COVID-19 is gestart, bezorgde dit geen belemmeringen voor het Samen Lezen.
Greet J.	Greet is sinds 2018 leesbegeleider in WZC Langerheide in Haacht. Greet is in maart 2020 omwille van COVID-19 moeten stoppen met lezen. Sinds kort is zij echter gevaccineerd en vanaf maart 2021 is zij terug gestart met Shared Reading.

Françoise G.	Françoise is sinds 2019 leesbegeleider in WZC Alegria in Anderlecht. Omwille van COVID-19 mocht zij tussen maart 2020 en september 2020 niet samenlezen, sinds oktober 2020 is ze terug gestart met Shared Reading. Er werd bij Françoise één observatie uitgevoerd.
Michiel F.	Michiel is ergotherapeut in WZC Alegria in Anderlecht. Sinds 2019 is hij hier ook leesbegeleider. De leesactiviteiten werden onderbroken door COVID-19, sindsdien leest hij minder frequent voor.
Claudine P.	Claudine is sinds 2019 leesbegeleider in WZC De Overbron in Brussel, daarnaast is zij vertegenwoordiger van het Brussels Ouderenplatform.

4.1 Lichaamshouding en taal leesbegeleider

4.1.1 Lichaamshouding

Het eerste element dat een invloed heeft op het succesvol zijn van Shared Reading betreft de lichaamshouding van de leesbegeleider tijdens een leessessie, iets waar de leesbegeleiders zich uiterst bewust van zijn. De respondenten geven aan dat ze de armen ofwel op de schoot, ofwel op de tafel laten rusten wanneer ze het boek vasthouden. Op die manier is het gezicht en het lichaam van de leesbegeleider zichtbaar.

Tijdens het lezen is het belangrijk dat de deelnemers aangekeken worden, de respondenten richten afwisselend hun aandacht van hun boek naar de deelnemers. Dit blijkt ook uit de observaties. Dit is aangenamer voor de deelnemers. Greet stemt hier mee in, zij heeft specifiek aandacht voor de deelnemers wiens zicht beperkt is. Daarnaast geeft Marleen aan dat ze na het lezen veel handgebaren gebruikt. Ook tijdens de observaties bleek dat handgebaren soms gebruikt worden wanneer men stopt met lezen. Dit ter ondersteuning van hun woorden of om deelnemers aan te duiden.

4.1.2 Taal- en stemgebruik

Het taalgebruik van de leesbegeleider bepaalt of de woorden voor de deelnemers verstaanbaar zijn of niet. De leesbegeleiders geven aan dat ze nooit in een dialect lezen, ze proberen steeds zo dicht mogelijk bij het Algemeen Nederlands te blijven. Al geeft Peggy toe dat ze dialectische woorden wel probeert voor te lezen. Dit om nadien in groep een betekenis aan die woorden te koppelen. Naast het al dan niet gebruiken van een dialect, heeft ook de articulatie een invloed. De respondenten besteden hier extra aandacht aan door de woorden zo duidelijk mogelijk uit te spreken om ze zo verstaanbaar mogelijk te maken.

Naast de verstaanbaarheid van woorden, bepaalt het taal- en stemgebruik ook de sfeer die de leessessie heeft. Zo wordt er in de opleidingen van Het Lezerscollectief benadrukt dat een neutrale stem gebruikt moet worden bij het voorlezen, aldus Mieke. Intonatie is te vermijden want dan geef je je eigen interpretatie mee. Desalniettemin geeft Mieke aan dat ze tijdens het voorlezen voor personen met dementie wel intonatie gebruikt. Ook de andere leesbegeleiders gebruiken intonatie, vaak omdat ze het gevoel hebben dat personen met dementie de tekst dan beter begrijpen. Dit blijkt ook uit onderstaand citaat:

“Ik denk dat de mensen de helft niet zouden begrijpen als ge neutraal, plat leest., want het is in de stem. En wanneer er iets ergs is, dat ge daar u intonatie legt dat ze toch weten waar het over gaat, het gevoel erbij toch.” (Françoise, leesbegeleider in WZC Alegria)

Eliane gebruikt intonatie door haar stemgeluid en volume aan te passen tijdens het lezen, Marleen gebruikt intonatie om bepaalde woorden of zinsdelen te beklemtonen. Andere respondenten geven aan dat ze woorden of zinsdelen niet zullen beklemtonen omdat ze dan te veel van hun eigen interpretatie aan de deelnemer doorgeven. Moeilijke woorden of ingewikkelde zinnen worden soms wel opnieuw gelezen. Dit blijkt ook uit de observaties. Wanneer Sandra bijvoorbeeld een ingewikkelde zin las, herhaalde ze deze nog een keer en vroeg ze of de deelnemers de zin begrepen. Als de zin meer duiding nodig had, werd dit ook gegeven.

4.1.3 Tempo

Over het tempo waren de leesbegeleiders het unaniem eens: je leest trager voor dan je normaal spreekt. Al is dat vertragen niet voor iedereen vanzelfsprekend. Zowel Peggy als Marleen geven aan dat ze snelle sprekers zijn en zich bijgevolg goed moeten focussen om hun tempo aan te passen. Dat er trager gelezen wordt bleek ook uit de interviews, zowel Sandra als Françoise namen hun tijd om alle woorden goed uit te spreken. Omdat ze trager spraken, konden ze ook beter articuleren. Dat hangt dan weer samen met het taal- en stemgebruik wat hierboven reeds uitgelegd werd.

4.2 Samenstelling leesgroep

4.2.1 Grootte

Wat de groepsgrootte betreft stellen de leesbegeleiders dat de groep zeker niet groter dan 12 personen mag zijn. De kring wordt dan te groot waardoor de deelnemers je minder goed horen en de leesbegeleider luider moet praten, wat zeer vermoeiend is voor de leesbegeleider. Een standaard vast aantal deelnemers is er niet, de groepen variëren van occasioneel 4 tot 6 of 8 personen. Enkel Michiel

heeft echt een kleine groep, hij leest enkel met personen met dementie en krijgt zelden een voltallige groep bij elkaar. Dit ligt mede aan de basis waarom hij minder frequent voorleest, dit blijkt ook uit onderstaand citaat:

“Lezen wel ja, maar niet meer zo frequent als in het begin. Dat is wat verwaterd zeg maar. Ook omdat ik dan op mijn verdieping, waar de mensen met dementie zitten, minder goed een groepje kan samenstellen. (...) Maar uiteindelijk... ik heb het ook al een paar keer voor maar 2 mensen gedaan en dat gaat ook dus.” (Michiel, ergotherapeut en leesbegeleider in WZC Alegria)

4.2.2 Homogene of gemengde leesgroep

Van de negen geïnterviewde leesbegeleiders, zijn er zes die Shared Reading toepassen in een gemengde leesgroep. Dat wil zeggen dat deze groepen zowel uit personen met dementie als personen zonder dementie bestaan. Bij Peggy werd Shared Reading oorspronkelijk enkel uitgevoerd met personen zonder dementie. Sinds een jaar zijn dit gemengde groepen. Naast deze gemengde leesgroep, leest zij voor in een homogene groep met personen die zich in een ver gevorderde fase van dementie bevinden. Ook Eliane heeft naast haar gemengde leesgroep in WZC Van Lierde een homogene leesgroep in WZC Utopia. Daar leest zij voor op de verdieping voor personen met dementie. Naast Peggy en Eliane lezen ook Marleen, Michiel en Claudine voor in homogene leesgroepen. Dit zijn dan steeds groepen bestaande uit enkel personen met dementie.

4.2.3 Variërende of vaste samenstelling

Uit de interviews blijkt dat het merendeel van de leesgroepen een vaste kern van een aantal personen heeft en daarnaast een variërende samenstelling kent. Dat betekent dat er buiten die vaste kern soms bewoners zijn die niet elke sessie bijwonen. Deze beweging is volgens Eliane te verklaren door het feit dat sommige bewoners naar de kapper of de pedicure moeten tijdens het Samen Lezen of dat ze er die dag geen zin in hebben. Het geen zin hebben om naar de leessessie te komen wordt door de andere respondenten bevestigd. Ook het overlijden van bewoners zorgt voor beweging binnen de leesgroepen, want dan worden plekken opgevuld door nieuwe deelnemers.

Deelnemers van Shared Reading moeten wat loskomen over verschillende sessies heen. Uit de interviews blijkt dat bewoners in het begin van de leessessies vaak wat timider en stiller waren, maar naarmate de sessies vorderden er meer bewoners open stonden voor interactie. Een vaste kern in de leesgroep zorgt ervoor dat dit proces vlotter verloopt, zo blijkt ook uit het citaat op de volgende pagina.

“Meestal over verschillende sessies, maar ook omdat als ge start met een groep, een tamelijk vaste groep, dan evolueert die groep ook. De mensen groeien naar mekaar, de groep evolueert op zich waardoor dat ge na een aantal sessies een groter veiligheidsgevoel hebt, meer intimiteit en vertrouwen.” (Mieke, leesbegeleider WZC Wijmaalbroek)

De andere respondenten zijn het met Mieke eens, zij geven aan dat bewoners enkele leessessies nodig hebben om los te komen. Nadien merken ze dat ze open kunnen communiceren zonder hierop beoordeeld te worden. Deelnemers durven zeggen wat ze denken en anderen gaan hier mede over in gesprek. Volgens Peggy is dat voor sommige bewoners wel een grens die ze moeten overschrijden.

4.2.4 Selectie deelnemers

Wat de selectie van de deelnemers voor Shared Reading betreft, zijn er verschillende motieven. In elk woonzorgcentrum van de geïnterviewde leesbegeleiders zoekt men kandidaten op basis van interesse. Het zorgpersoneel bekijkt wie interesse heeft in literatuur of wie graag naar verhalen luistert. Uiteraard wordt er ook aan de desbetreffende bewoner gevraagd of hij wil deelnemen aan het Samen Lezen. Michiel stelt dat bewoners de eerste keer wat overtuigd moeten worden om deel te nemen, nadien komen ze uit zichzelf mee als ze ervan genoten hadden. K. vermeldt ook dat je een bewoner die geen zin heeft ook niet zal meekrijgen. Zowel K. als Michiel benadrukken dat een bewoner ook binnen de reeds bestaande groep moet passen zodat de groepsdynamiek niet verstoord raakt.

Naast bovenstaande elementen vermelden de respondenten nog andere selectiecriteria. Sandra geeft bijvoorbeeld aan dat zij Shared Reading initieel gestart is om mensen te bereiken die anders nooit aan een activiteit willen deelnemen. Nadien werden er ook andere bewoners gezocht op basis van interesse. Bij Peggy waren de samenleesgroepen oorspronkelijk alleen voor personen zonder dementie. Ondertussen wordt bij haar ook op basis van interesse geselecteerd. In WZC De Wingerd waar Marleen leesbegeleider is, werken ze sinds COVID-19 met bubbels bestaande uit twee woningen. Uit deze twee woningen worden bewoners geselecteerd. Op welke basis deze selectie gebeurt weet Marleen niet, al vermoedt ze dat het zorgpersoneel gewoon vraagt wie wil deelnemen en wie niet. In WZC Alegria selecteert Michiel deelnemers voor zijn eigen leesgroep en voor die van Françoise. De selectie gebeurt volgens een trapvormig systeem: eerst gaat hij op zoek naar Nederlandstalige bewoners, vervolgens vraagt hij wie wil deelnemen.

4.2.5 Aantal leesbegeleiders in een leessessie

Drie van de negen respondenten geven aan dat ze tijdens een sessie Shared Reading niet alleen zijn. Françoise wordt vergezeld door Michiel, doch is het Françoise die de leessessie geeft. Eenzelfde verhaal geldt voor Marleen, bij haar is er steeds een ergotherapeut aanwezig. Een ander verhaal horen we bij Sandra, zij leest samen met vrijwilliger A.. Sandra leest het kortverhaal voor en A. verzorgt het gedicht. De drie respondenten geven aan dat het fijn is om de leesgroep met twee te kunnen doen. Françoise en Marleen vinden het een pluspunt dat er iemand van het zorgpersoneel aanwezig is voor het geval dat er acute medische hulp toegediend moet worden. Beiden geven ze aan onvoldoende expertise te hebben om op dat moment gericht te kunnen handelen.

De andere respondenten begeleiden de leesgroep alleen. Enkelen geven aan dat ze dit jammer vinden, ze zouden het fijn vinden als er iemand van het zorgpersoneel zou aansluiten. Een respondent gaf aan dat ze het handig vindt als er iemand van het zorgpersoneel deelneemt, zowel omwille van hun expertise en kennis over de bewoners als voor de praktische kant. Dit blijkt ook uit onderstaand citaat:

“Ooit was er één keer iemand van de animatie mee geweest, (...) maar die heeft dat nadien niet meer gedaan. (...) Het was ook fijn om die erbij te hebben want mensen bollen het soms af, en dan is het handig als er iemand bij is. Als ik nu grotere groepen hebben, dus 10-12 mensen of alleen groepen met mensen met dementie, vraag ik altijd of er iemand van de zorgkundigen in de buurt wil blijven om zo’n dingen op te vangen. Ik kan dat niet alleen.” (Eliane, WZC Utopia en WZC Van Lierde)

4.3 Shared Reading in de praktijk

4.3.1 Ruimte waar Shared Reading wordt uitgevoerd

Uit de interviews blijkt dat leesbegeleiders het belangrijk vinden dat de plaats waar ze Samen Lezen een gezellige ruimte is. Een ruimte waar er voldoende licht is, aangekleed met leeslampen, geurkaarsen en tafelkleedjes. Genieten van een kop koffie/thee met een koek hoort daar ook bij. Meningeën verschillen over het feit of de ruimte al dan niet afgesloten moet worden. Sandra bijvoorbeeld vindt het een meerwaarde wanneer ze in een open ruimte kan voorlezen omdat er dan nog andere mensen kunnen aansluiten. Peggy daarentegen zou liever haar eigen ruimte hebben waar ze het gezellig kan maken met lampen en die ingericht zou zijn als leeshoek. De respondenten zijn het er wel over eens dat ze liever niet gestoord worden tijdens het Samen Lezen.

Bovenstaande omschrijving over een ideale ruimte om samenlees-sessies te organiseren komt niet altijd overeen met de realiteit. Zo leest Sandra voor op het einde van de gang en kan iedereen wel aansluiten indien gewenst, maar wordt ze soms gestoord door anderen en is er soms geluidshinder. Dit blijkt ook uit beide observaties die haar zijn bijgewoond. Soms was er lawaai op de gang door een medicatiekar of wanneer een stalen kar met vuile was weggebracht werd. Daarnaast worden er op het einde van de gang serviceflats bij aangebouwd. De bouwwerken nemen de natuurlijke lichtinval die voorheen steeds aanwezig was weg en ook de gebruikte boormachines zorgden voor veel lawaai. Soms werd het zodanig luid dat Sandra even moest stoppen met lezen, aangezien de deelnemers haar niet meer konden horen. Peggy had vroeger een aparte ruimte voor Shared Reading. Sinds COVID-19 leest ze echter in een gemeenschappelijke ruimte waar er regelmatig bewoners met dementie rondlopen, het is er minder gezellig en intiem.

Andere respondenten zijn zeer tevreden met hun ruimte, of deze nu afgesloten is of niet. Zo lezen Marleen en Françoise stevast voor in een aparte ruimte die voor verschillende doeleinden gebruikt kan worden. Greet heeft een mezzanine ter beschikking die als een living is ingericht. Ook Eliane krijgt vaak de kans om in een afgezonderde ruimte voor te lezen, al is dit steeds afhankelijk van de beschikbaarheid. Mieke leest voor in een gezellig ingerichte leeshoek op het einde van de gang. De helft van de respondenten kan tijdens of na het Samen Lezen de deelnemers een kop koffie/thee met een koek aanbieden. Tenslotte geven de meeste respondenten aan dat ze de bewoners rondom een tafel kunnen plaatsen.

4.3.2 Vorbereiding samenlees-sessie

De voorbereiding van een samenlees-sessie is zeer belangrijk, zo blijkt uit de interviews. Ten eerste moeten de respondenten een geschikte tekst vinden, er gaat vaak wat leeswerk aan vooraf. Aan de tekst moet nadien een gepast gedicht aan gekoppeld worden. Eens men een goede tekst gevonden heeft, is het belangrijk deze ettelijke malen te lezen zodat men de inhoud kent. Sandra vertelt dat tijdens de opleiding van Het Lezerscollectief aangeraden wordt om tijdens die voorbereiding pauzes vast te leggen, momenten in de tekst waarop je stopt met lezen en het woord aan de deelnemers laat. Zelf verkiest ze om tijdens de leessessie zelf aan te voelen wanneer ze halt moet houden. Mieke daarentegen plant haar pauzes wel op voorhand in, dit steeds na kortere stukken wanneer ze samen leest met personen met dementie. Net als de andere respondenten bedenkt ze ook een aantal vragen die ze aan de groep zou kunnen stellen, dit voor het geval er geen reactie komt. Ook dit wordt in de opleiding van Het Lezerscollectief meegegeven. Andere leesbegeleiders onderlijnen mooie of moeilijke delen in de tekst of zoeken een anekdote van zichzelf die ze aan het verhaal kunnen koppelen.

“Hetgeen ik wel tegen Dirk en Jan verteld heb is dat het toch wel intensief is in die zin, het zoeken naar een tekst op voorhand, daar bent ge toch wel een tijd mee bezig. Alle dagen heb ik toch iets vast hoor.” (Marleen, leesbegeleider WZC De Wingerd)

Uit bovenstaand citaat blijkt ook dat deze voorbereiding best tijdsintensief is. Marleen is overigens niet de enige die aankaart dat er veel tijd in die voorbereiding kruipt, ook de andere respondenten zijn het hiermee eens.

4.3.3 Tekstkeuze en frequentie voorlezen

Hierboven werd vermeld dat de tekstkeuze een belangrijk en tijdrovend onderdeel van het voorbereiden van een samenlees-sessie is. Daar werd ook kort aangehaald dat leesbegeleiders een verhaal voorlezen waar ze nadien een gedicht aan koppelen. Uit de observaties blijkt dat hier uitzonderingen op mogelijk zijn. Zo werd er bij Sandra nog een column gelezen en gaf Françoise soms aan een bekend liedje uit de bewoners hun kindertijd te behandelen. Wanneer men een gedicht aan het verhaal wil koppelen, moet er steeds een verband tussen zijn. Eliane stelt dat dit verband uiteenlopend kan zijn. Het kan gaan over eenzelfde onderwerp, een gedeeld gevoel, eenzelfde gebeurtenis, een gelijkaardig thema enzoverder. Naast een verband hanteren de respondenten nog andere criteria wanneer ze een gedicht kiezen. Zo probeert men steeds een toegankelijk gedicht te zoeken met eenvoudige en klare taal. Marleen ontdekte dat de gedichten van Annie M.G. Schmidt heel toegankelijk zijn. Greet zoekt dan weer oude, herkenbare gedichten waar rijm in zit. Volgens Eliane zorgen de gedichten van Guido Gezelle steeds voor herkenning. Toch kunnen volgens haar eenvoudige hedendaagse gedichten ook geschikt zijn.

Een belangrijke factor bij het kiezen van een tekst is de herkenbaarheid en de symboliek. De meeste respondenten geven aan dat het voorgelezen verhaal moet aansluiten bij de leefwereld van de bewoners. Vaak gaat het hier dan over verhalen over vroeger, zoals oorlogsverhalen of verhalen over een duivenmelker. Dit zijn onderwerpen waar de bewoners iets over kunnen vertellen. Ook kinderen zijn steevast een succes. Mieke haalt echter aan dat de verhalen niet per se over vroeger moeten gaan en dat hedendaagse verhalen ook kunnen werken. Prioritair voor haar is dat het verhaal gelaagd moet zijn, anders komt er geen reactie. Ook is het belangrijk dat de respondenten zelf iets over het verhaal kunnen vertellen. Toch moeten verhalen niet altijd aansluiten bij de leefwereld van de bewoners. Zoals blijkt uit het citaat op de volgende pagina probeert Greet ook andere verhalen te lezen.

“Een Afrikaans verhaal sluit helemaal niet aan bij hun leefwereld, dus ik probeer hen ook nekeer helemaal uit hun leefwereld te trekken. En dan te vragen wat zij daar, wat daar een verschil in is met hun leven. (...) maar ik wissel af.” (Greet, leesbegeleider in WZC Langerheide)

Op verschillende manieren proberen de respondenten variatie in hun leessessies te brengen. Sandra leest soms een column voor en Françoise leest een tekst over de geschiedenis van een gebruiksvoorwerp voor. Eliane probeert af te wisselen tussen luchtige en zwaarwichtigere verhalen. Ze leest niet elke week donkere verhalen, maar vindt dat deze wel aan bod moeten komen. De bewoners hebben veel hebben meegemaakt en deze gevoelens moeten zeker erkend worden. Peggy is het hier niet mee eens, zij leest geen zwaarwichtige verhalen omdat haar bewoners dat momenteel (COVID-19 gerelateerd) niet aan kunnen. Ook vermijdt zij oorlogsverhalen omdat zij van mening is dat deze generatie bewoners getraumatiseerd is.

Heel duidelijk is het verbod op het lezen van kinderverhalen. Geen enkele respondent geeft aan kinderverhalen te lezen met de bewoners. Wel wordt er literaire kinder- en jeugdpoëzie voorgelezen, dit omwille van de toegankelijkheid en het gebruik van eenvoudige taal. Ook worden er bij verschillende respondenten sprookjes voor volwassenen voorgelezen. Aftelrijmpjes uit de kindertijd of jeugdboeken komen ook aan bod. Referentiepersoon voor personen met dementie K. geeft ook aan dat het voorlezen van kinderverhalen geen extra voordelen brengt voor personen die zich in een gevorderde fase van dementie bevinden. Wel is het interessant om hier meer op de zintuigen in te zetten door bijvoorbeeld bloemen of gras aan te bieden. Op dat moment zijn de bewoners dan ook aan het reminisceren.

Het merendeel van de respondenten geeft aan telkens een kortverhaal te lezen tijdens een leessessie, op die manier kan het verhaal op één sessie afgerond worden. Toch kunnen er uitzonderingen op bestaan. Zo las Sandra ooit het boek “Vele hemels boven de zevende”, een dik boek waarbij elk hoofdstuk een ander personage beschrijft. Met behulp van een stamboom werden enkele hoofdstukken gelezen, gespreid over verschillende sessies. Dankzij deze ondersteuning en herhaling van vorige sessies slaagden de bewoners er in het verhaal te volgen. Dat opfrissing van het verhaal nodig is merkt ook Françoise op. Tijdens de observatie bij haar samenlees-sessie werden de laatste hoofdstukken van het boek “Het kleine meisje van meneer Linh” van Philippe Claudel gelezen. Wanneer Françoise op het einde van de sessie de vraag stelt of de deelnemers liever een kortverhaal lezen of liever een langer verhaal, krijgt ze de feedback dat een verhaal dat over verschillende sessies gespreid wordt ook wel leuk is. Dit bewijst dat de deelnemers van deze groep voldoende hebben aan die opfrissing vooraf om het verhaal te kunnen volgen.

Op de vraag: “Hoe vaak worden deze teksten nu eigenlijk voorgelezen?” antwoorden de respondenten dat het verhaal steeds één keer voorgelezen wordt, het gedicht twee of soms drie keer. Mieke is de uitzondering en leest een gedicht soms vier of vijf keer voor. Peggy laat bij een derde lezing de bewoners zelf voorlezen.

4.3.4 Gebruik van ondersteunend materiaal

Het gebruiken van ondersteunend materiaal bij een leessessie heeft een invloed op de sfeer. Elke respondent geeft aan ofwel actief ondersteunend materiaal te gebruiken, ofwel er af en toe gebruik van te maken. Zo delen de meeste leesbegeleiders kopieën van de teksten uit, die de deelnemers achteraf mee naar hun kamer mogen nemen. Enkele respondenten geven aan dat bewoners deze teksten soms aan hun familie laten zien. Volgens Marleen echter kunnen deze kopieën tijdens de leessessie voor verwarring zorgen. Voor haar groep is het te moeilijk om mee te volgen met de tekst en wanneer men de bladzijde moet omdraaien ontstaat er stevast verwarring. Toch blijft Marleen kopieën uitdelen, dit om de mensen in hun eigenwaarde te laten. Ook tijdens de observatie bij Françoise blijkt het omdraaien van de bladzijde een heikel punt te zijn voor sommige deelnemers. De leesbegeleiders die geen kopieën uitdelen geven aan dat de bewoners deze eerder weigerden en er nu niet meer achter vragen.

Naast het uitdelen van kopieën zijn er tijdens Shared Reading nog andere gebruikte vormen van ondersteunend materiaal. Zo maakte Sandra ooit een stamboom bij een verhaal met veel personages. Eliane en Peggy gebruiken een kamishibai bij Shared Reading met personen met gevorderde dementie. Dit is een vertelkast waarbij platen met vertelprenten gebruikt worden ter ondersteuning van het verhaal. Ook Françoise maakt gebruik van foto's of prenten die aansluiten bij het verhaal. Greet daarentegen verkiest om niet met prenten te werken, in plaats daarvan zal ze eerder iets omschrijven. In onderstaand citaat wordt duidelijk waarom:

“Ik heb daar vaak aan gedacht maar ik heb dat opzettelijk niet gedaan voor die blinde vrouw die meedoet. Ze vond het al zo erg en ik dacht van ja als ik nu zeg ‘hier op de iPad kan je zien hoe zo een vogel eruit ziet’, dan is dat weer iets wat ze niet kan zien.” (Greet, leesbegeleider in WZC Langerheide)

Greet maakt wel gebruik van geluids- of muziekfragmenten, iets wat ook Françoise en Eliane doen. Zo liet Eliane ooit tijdens een verhaal over een olifant een geluidsfragment horen waarbij de stappen van olifantenpoten op de grond nagebootst werden. Bij Marleen wordt er op het einde van de leessessie muziek gemaakt met een mondharmonica, dit door één van de bewoners.

4.3.5 Gebruik van pauzes

Een eerste manier om een pauze in te lassen is een praktische pauze. Het betreft een moment waarop de deelnemers koffie of thee krijgen. Tijdens de observatiesessie bij Sandra werd er halverwege de samenlees-sessie zo'n pauze ingelast. Deze pauze fungeert ook als ventilatiemoment voor de deelnemers en leesbegeleiders, vaak wordt er dan nog over de tekst nagepraat. Ook Françoise last een praktische pauze in. De andere respondenten geven aan dat hun leessessie maar 1u of 1,5u duurt en zien er dan ook de noodzaak niet van in.

Een alternatieve manier waarop leesbegeleiders tijdens het Samen Lezen een pauze kunnen creëren is door leespauses in te lassen, vaak in de vorm van stiltes. Dit betekent dat er tijdens het lezen regelmatig gestopt wordt en dat leesbegeleiders een stilte laten. Dit creëert interactiemogelijkheden voor de deelnemers. Onder het deel '4.3.2 Voorbereiding samenlees-sessie' werd al vermeld dat Het Lezerscollectief aanraadt om op voorhand interessante haltes in de tekst op te zoeken. Uit de interviews blijkt dat deze tactiek niet werkt bij personen met dementie. Marleen merkt in haar groep dat het laten van een stilte vooral voor angst en onzekerheid zorgt. Zij zal eerder korte delen van de tekst in haar eigen woorden samenvatten. Soms stelt ze een gesloten bijvraag waarop de deelnemers kunnen antwoorden. Als er geen reactie komt worden de deelnemers bij naam aangesproken. Ook de andere respondenten geven aan zich niet strikt aan die stiltes te houden. Ze stoppen wel regelmatig tijdens het lezen om de deelnemers de kans te geven om te reageren, maar er komt niet altijd reactie.

"Ik had ook aangegeven dat het soms wat makkelijker is voor de bewoners wanneer het stil is, A. en ik aanhalen voor een deel hoe wij ons voelen bij dat stukje van het verhaal. En dan moeten we soms alleen maar een klein aanzetje geven en dan zijn ze vertrokken." (Sandra, verzorgende en leesbegeleider in WZC Capenberg Oxaco)

Ook uit bovenstaand citaat blijkt dat bewoners niet altijd spontaan reageren, soms hebben ze een figuurlijk duwtje in de rug nodig vooraleer te reageren. De andere respondenten geven ook aan dat wanneer de deelnemers niet reageren ze zelf iets over de tekst vertellen of dat ze bepaalde delen herhalen of bijvragen stellen.

4.3.6 Interactie

Hierboven werd aangehaald dat interactiemogelijkheden gecreëerd worden door het inlassen van leespauses tijdens het lezen, en dit in de vorm van stiltes. Echter werkt dit niet altijd bij personen met dementie, waardoor men bijvragen zal stellen of eigen anekdotes vertelt.

Naast het creëren van interactiemomenten, ontstaan er ook spontane momenten waarop interactie plaatsvindt. Het gaat hierbij zowel over verbale als non-verbale interactie. Veel voorkomende non-verbale reacties van de deelnemers zijn het in slaap vallen, glimlachen, knikken of op de stoel schuifelen. Occasioneel wordt er een traan gelaten, zowel door de deelnemers als door de leesbegeleiders. Volgens referentiepersoon dementie K. verradt de lichaamstaal van bewoners met dementie wat ze denken en of ze al dan niet iets willen vertellen. Hier pikken de respondenten op in door de bewoner in kwestie aan te duiden en aan te moedigen. Dit blijkt ook uit onderstaand citaat:

“Ge ziet soms ook wel dat de mensen bezig zijn en dat het dan niet verwoord krijgen. Dan moet ge die zo een opstapje of tijd geven.” (Claudine, vertegenwoordiger Brussels Ouderenplatform en leesbegeleider in WZC De Overbron)

Spontane interactiemomenten kunnen ook verbaal zijn. Als het verhaal niet interessant bevonden wordt, geven bewoners dit luidop aan. Deelnemers kunnen geprikkeld worden door een verhaal en oude herinneringen kunnen nadien in groep worden gedeeld. De respondenten geven aan dat de andere deelnemers hier meestal positief op reageren, iedereen krijgt de ruimte om zijn verhaal te doen. Bij de observaties bij Sandra viel het op dat de deelnemers van de leessessie gaandeweg reageerden, wanneer Sandra nog aan het lezen was. Bij moeilijke woorden bijvoorbeeld kwam de opmerking dat een bewoner het woord niet begreep waarop dan in groep een betekenis aan dat woord gekoppeld werd. Ook bij lange of moeilijke zinnen kwam spontaan reactie, meestal in de vorm van *“amai wat is dat voor ne zin”*. Sandra beaamde dit en las de zin nog een keer opnieuw. Bij deze groep viel me ook op dat er meer interactie was wanneer Sandra aan het lezen was, dan wanneer er expliciet een stilte gelaten werd om interactie op te wekken.

4.4 Meerwaarde en succesfactoren

4.4.1 Meerwaarde Shared Reading

Als de vraag gesteld wordt of Shared Reading een meerwaarde biedt aan de bewoners van woonzorgcentra, wordt daar bevestigend op geantwoord. Allereerst is Shared Reading een activiteit waarmee men bewoners kan bereiken die niet aan andere activiteiten deelnemen. Daarnaast wordt het door de respondenten als een zinvolle tijdsbesteding beschreven, de bewoners worden uit hun dagelijkse sleur getrokken en kunnen zich eens op iets anders focussen. Mieke spreekt in deze context van het mango-moment:

“Op 1 van de studiedagen van Het Lezerscollectief sprak Jan Steyaert over het Mango-moment. En ik heb dat altijd onthouden en ik denk dat... dat je daar ook moet aan ophangen, het moment in het hier en nu dat die mensen genieten van een

voorleessessie. En alles wat daarbij hoort hé, de aandacht, de herinneringen die terugkomen, het luisteren...” (Mieke, leesbegeleider in WZC Wijgmaalbroek)

K. haalt aan dat het vaak ook die gevoelens zijn die op termijn blijven hangen, het positieve gevoel dat de bewoner een leuke activiteit heeft gedaan. Alle respondenten vermelden dat een leessessie iets losmaakt bij de bewoners, emoties en gevoelens worden herkend en herinneringen komen terug. Deze activiteit is bovendien voor iedereen toegankelijk. Verschillende respondenten vermelden dat Shared Reading goed is voor het behoud van de eigenwaarde van de bewoners, ze krijgen hierdoor het gevoel dat ze nog iets nuttig kunnen doen en dat ze ergens toe kunnen bijdragen. Tevens mag iedereen zijn verhaal doen zonder hierop beoordeeld te worden. Een bijkomende meerwaarde volgens verschillende respondenten is dat er tijdens Shared Reading een groepsgevoel ontstaat waardoor men elkaar leert te vertrouwen. Bovendien wordt op deze manier het sociaal contact tussen mensen onderhouden, aldus Eliane. Een laatste meerwaarde die aangegeven wordt is dat Shared Reading door sommige bewoners als uitstap wordt aanzien. Bij Françoise verplaatsen de mensen zich naar een andere verdieping en bij Marleen verandert men zelfs van gebouw.

4.4.2 Succes voor personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra

De respondenten halen verschillende redenen aan waarom Shared Reading een succes is voor personen met dementie in een woonzorgcentrum. De meest voorkomende reden gaat over het aanbieden van een zinvolle activiteit. De bewoners kunnen gedurende één of twee uren een activiteit beleven die aansluit bij hun interesses, waarbij ze sociaal contact ervaren en waarbij elke bewoner de ander in zijn waarde laat. Daarnaast voegt Eliane toe dat het de mensen raakt en dat bewoners dankzij Shared Reading de kans krijgen om te praten over zaken die anders niet meteen aan bod zouden komen. Volgens Greet zorgt het uitwisselen van ideeën en gedachten voor een persoonlijke verrijking. Mieke en Marleen geven aan dat wanneer ze de reacties van de bewoners analyseren, ze merken dat elke deelnemer van de leessessie zich goed voelt tijdens het Samen Lezen. Men beleeft een mooi moment en is blij aanwezig te zijn op dat moment.

“En ook het feit dat ge bepaalde bewoners, J. bijvoorbeeld, die is dan ’s avonds in zijn bed nog aan het verder brouwen op het verhaal en daar nog over bezig.”
(Sandra, verzorgende en leesbegeleider in WZC Capenberg Oxaco)

Uit bovenstaand citaat blijkt dat sommige bewoners na het Samen Lezen nog over de activiteit nadenken. Sandra geeft ook aan dat ze nadien soms nog aangesproken wordt door bewoners, zij willen dan nog een vraag stellen over het gelezen verhaal.

4.4.3 Succes voor leesbegeleiders

Niet enkel voor de bewoners is Shared Reading een succes, ook de respondenten halen er voldoening uit. Zo heeft personeelslid Sandra dankzij de leessessies op een andere manier contact met de bewoners, bijvoorbeeld door de persoonlijke verhalen die worden gedeeld. Daarnaast zorgt het uitwisselen van meningen voor nieuwe inzichten. Andere respondenten beamen dat het Samen Lezen voor persoonlijke verrijking zorgt, door verschillende invalshoeken en perspectieven kunnen de leesbegeleiders veel levenservaring opdoen. Bewoners dragen een hele rugzak mee en bekijken de dingen anders dan zichzelf. Tenslotte geven verschillende respondenten aan dat het hen een gevoel van voldoening geeft wanneer ze merken dat de bewoners tevreden en blij zijn wanneer het samenleesmoment plaatsvindt.

Toch zijn er een aantal factoren die bepalen hoe succesvol de leessessies voor de leesbegeleiders zijn. Zo geeft Eliane aan dat ze het belangrijk vindt dat er interactie is vanuit de bewoners. Ook de reacties van de omgeving en het personeel in het woonzorgcentrum bepalen hoe leesbegeleiders zich voelen. Ongeveer de helft van de respondenten geeft aan dat zij echt hun plek in het rusthuis hebben moeten veroveren omdat er aanvankelijk een scepticisme tegenover Shared Reading stond. Eenmaal het personeel ondervond hoe de bewoners ervan genoten, waren de reacties positiever. Dit draagt bij tot de vlotheid van het organiseren van samenlees-sessies. Wanneer het verzorgend personeel positief staat tegenover Samen Lezen, kan er bijvoorbeeld in de planning van de kinesist of de pedicure rekening gehouden worden met het feit dat bewoner A. naar de leessessie gaat. Zo wordt vermeden dat een bewoner niet aanwezig kan zijn bij de samenlees-sessie. Peggy en Mieke betreuren dat een deel van het verzorgend personeel nog steeds hun twijfels heeft bij de methodiek van het Samen Lezen, al beïnvloedt dat zeker hun motivatie niet. Mieke merkt wel dat men soms bepaalde deelnemers vergeet te brengen, wat uiteraard spijtig is voor de betreffende bewoners. Wegens tijdsgebrek is het haar echter onmogelijk om zelf iedereen te halen. Mieke is zich er wel van bewust dat het interne zorgpersoneel druk bezig is met het verzorgend takenpakket, wat mede kan verklaren waarom sommige bewoners niet naar de samenlees-sessie gebracht worden. Familieleden die weet hebben van de samenlees-sessies zijn altijd positief en sommigen sluiten dan ook graag aan.

4.5 Externe leesbegeleider versus intern zorgpersoneel

Naast al het bovenstaande werd ook onderzocht wat de voor- en nadelen zijn wanneer het interne zorgpersoneel een samenlees-sessie geeft of wanneer een externe leesbegeleider een leessessie geeft. Is het beter wanneer Shared Reading gegeven wordt door een personeelslid van het woonzorgcentrum

of is het net voordeliger wanneer een vrijwilliger zich hiermee bezighoudt? Uit de interviews blijkt dat beide kampen voor- en nadelen kennen wanneer het op Samen Lezen aankomt.

Een vaak vermeld voordeel door de vrijwillige leesbegeleiders is dat men slechts kortdurende contacten heeft met de bewoners. Ze moeten de zware zorgtaken niet op zich nemen, maken de mensen zelden op hun moeilijkste momenten mee en vrijwilligers hoeven hun leessessies niet te onderbreken wanneer elders hulp nodig is. Dit zijn elementen waar het zorgpersoneel wel rekening moet mee houden. Eliane vermeldt in deze context dat zij als vrijwillig leesbegeleider niet beoordeeld wordt op het werk dat ze levert, het zorgpersoneel wel. Voor leesbegeleidsters Greet, Marleen en Mieke is het Samen Lezen een ontspannende activiteit. Ook kan het een voordeel zijn voor de bewoners dat ze met iemand van buiten het woonzorgcentrum in contact komen, aldus Michiel. Dit blijkt ook uit onderstaand citaat:

“Nu ik denk ook wel dat het voor de mensen van die afdeling een voordeel is, ze zien is een ander gezicht. Die komen ook niet meer buiten hé? Dat vind ik zo vreselijk! En dat is misschien een groot voordeel, dat ze is iemand anders zien.” (Mieke, leesbegeleider in WZC Wijgmaalbroek)

Naast deze voordelen zijn er ook nadelen aan verbonden wanneer je als vrijwilliger voorleest in een woonzorgcentrum. Het belangrijkste nadeel is dat men de mensen niet kent, dus reacties zijn moeilijk in te schatten. Een ander nadeel betreft het tekort aan kennis en expertise wanneer er een acuut medisch probleem is en iemand zorg toegediend moet krijgen. Daarom vraagt Eliane steeds dat er iemand van het personeel in de buurt blijft.

Wanneer een personeelslid aan Shared Reading doet is het grootste voordeel dat de bewoners gekend zijn en dat men reacties kan inschatten. Volgens Peggy is dit belangrijk wanneer je samen leest met personen met dementie. Daarnaast vindt ze het een groot voordeel dat ze vergoed wordt om mensen een mooi moment te bezorgen. Sandra en referentiepersoon dementie K. voegen hier nog aan toe dat het een voordeel is wanneer het personeelslid de organisatie van het woonzorgcentrum kent. Op die manier kunnen de planning van bad/douche, kinesist en pedicure aangepast worden zodat bewoners zeker kunnen deelnemen aan de leessessies. Echte nadelen werden niet benoemd.

4.6 Additionele informatie

Bovenstaande elementen dragen bij tot het beantwoorden van de onderzoeksvraag van deze thesis. Tijdens de interviews kwamen er echter nog andere interessante elementen aan bod die niet meteen gelinkt zijn met de onderzoeksvraag van dit werk. Toch zijn deze elementen ook het vermelden waard.

Ten eerste werd er gepeild naar eventuele gedragsveranderingen bij de deelnemers wanneer ze aan Shared Reading doen. De externe leesbegeleiders, gaven aan dat ze het moeilijk vinden om eventuele gedragsveranderingen op termijn te definiëren. Zij benoemen eerder veranderingen in het gedrag tijdens de leessessie zelf. Zo worden bewoners rustig, lachen ze, wordt er geknikt en stralen ze een fierheid uit. Het interne zorgpersoneel dat samenlees-sessies organiseert voegt hier nog wat aan toe. Tijdens één van Peggy's leessessies was er bijvoorbeeld een bewoner die een verhaal luidop heeft voorgelezen, iets waarvan ze nooit gedacht zou hebben dat hij zou doen. Sandra en K. benadrukken dat bewoners hun levenszin behouden wanneer ze aan een zinvolle activiteit kunnen deelnemen.

Wanneer gepeild werd naar dromen en wensen met betrekking tot Shared Reading bleek dat voor de respondenten een ideale sessie bestaat uit een gezellige ruimte waar bewoners koffie/thee en een koek krijgen. Deze ideale ruimte werd eerder uitgebreid beschreven. Daarnaast is veel interactie van de bewoners een belangrijk element. De aanpak zouden de respondenten niet willen aanpassen, de methodiek zit goed in elkaar. Wel verklaren enkele respondenten dat Het Lezerscollectief iets meer naambekendheid zou mogen kennen zodat subsidies voor de opleiding tot leesbegeleider makkelijker gevonden zou kunnen worden. Mieke benadrukt hierbij dat het niet makkelijk is en dat ze beseft dat Dirk Terryn alles doet wat in zijn mogelijkheden ligt. Peggy is van mening dat de overheid dit gegeven zou moeten subsidiëren. Tevens zou ze graag themagerichte leesboeken zien verschijnen, denk aan voorleesboeken met enkel verhalen voor personen met dementie.

Een laatste aspect dat het vermelden waard is betreft de opleiding en ondersteuning die Het Lezerscollectief biedt aan leesbegeleiders. De respondenten geven aan dat de driedaagse opleiding heel goed in elkaar zit. Leesbegeleiders krijgen bij de opleiding ook het boek "Grenzeloos: Samen Sterke Verhalen vertellen" van Het Lezerscollectief mee waarin kortverhalen en gedichten al gelinkt staan. Ze krijgen een aantal extra exemplaren mee naar huis die gebruikt kunnen worden om aan deelnemers van een samenlees-sessie te geven als kopie van de tekst. Het volgen van de opleiding is niet vanzelfsprekend. Voor elke toekomstige leesbegeleider moeten sponsors gevonden worden die de opleiding willen betalen. Deze sponsors zijn moeilijk te vinden. Eenmaal leesbegeleider, zijn er twee terugkom- en studiedagen per jaar. De respondenten geven aan dat ze hier echt naar uit kijken. Het uitwisselen van ervaringen, het luisteren naar gastsprekers en het met elkaar kunnen lezen zijn een echte meerwaarde. Verschillende respondenten halen wel aan dat zij deze studiedagen zelf betalen omdat het woonzorgcentrum hier geen financiële middelen voor kan uittrekken.

5 Conclusie

Deze thesis tracht de onderzoeksvraag “Wat zijn volgens leesbegeleiders de kritische succesfactoren van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra?” te beantwoorden. Hiervoor werd de meest relevante informatie die in de interviews en observaties aan bod kwamen geselecteerd en gelinkt met de literatuurstudie. De elementen die niet meteen als succesfactor bestempeld kunnen worden aangezien ze weinig invloed uitoefenen op het al dan niet succesvol van zijn van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra worden ook vermeld.

Datgene wat de leesbegeleiders tijdens de interviews als belangrijkste elementen aangaven om de leessessie succesvol te laten verlopen betreft de ruimte waar Shared Reading uitgevoerd wordt, de tekstkeuze, de grootte van de groep en de aanwezigheid van voldoende interactie. Allereerst wordt de **ruimte waar Shared Reading plaatsvindt** besproken. Shared Reading vindt idealiter plaats in een gezellige afgesloten ruimte, dit om zoveel mogelijk externe factoren die als storend ervaren worden uit te sluiten. Voor de respondenten betreft het een gezellige ruimte met koffie en thee, kaarsen, tafelkleedjes, voldoende licht en nemen de deelnemers plaats in een cirkel. Ook het Centre for Research into Reading Literature Society (2014) en D. Terryn & Steyaert (20 januari 2021) bevestigen de invloed van de omgeving op het Samen Lezen. Zij stellen dat een rustige, gezellige en informele setting ideaal is. Wat de **tekstkeuze** betreft zijn er vier ongeschreven regels. Ten eerste moet er een verhaal gekozen worden waar ook een gedicht aan gekoppeld kan worden, er moet steeds een verbinding tussen beide zijn. Deze nodige verbinding werd in de literatuur niet gespecificeerd. Voor de tweede regel wordt er een toegankelijke en herkenbare tekst gekozen met een zekere symboliek. Eén van de respondenten benoemt dit als de noodzakelijke gelaagdheid van de tekst, iets wat Orell, Dening et al. (2019) ook als noodzakelijk kenmerk van de gekozen tekst benoemen. Uit de literatuur en de interviews blijkt dat de leesbegeleiders een tekst zoeken die de bewoners met hun eigen leefwereld kunnen verbinden of die net tegenovergestelde is. De herinneringen die beide opties opwekken bieden de mogelijkheden tot gesprek en interactie. Deze associaties met het verleden worden ook door eerder onderzoek bevestigd (Billington, Carroll et al., 2013; Clark, Weber & McLaine, 2019). Een gedicht wordt minstens tweemaal voorgelezen alvorens men een gesprek aangaat met de deelnemers. Dit wordt zowel door de respondenten als in de documentaire “Elderly Care” (Centre for Research into Reading Information and Linguistic Systems, 2017) aangegeven. Ten derde worden er geen kinderverhalen gelezen, dit wordt zowel door de respondenten als door Orell, Dening et al. (2019) bevestigd. Literaire kinder- en jeugdpoëzie kan volgens de respondenten wel, maar deze worden enkel aangewend omwille van hun minder complex taalgebruik. Ook sprookjes voor volwassenen zijn een mogelijkheid. Als vierde criterium moet de tekst aansluiten bij de persoonlijke interesses van de leesbegeleider. Ook

dit wordt door Davis (2021) bevestigd. Tenslotte proberen de respondenten variatie in hun leesteksten te brengen. Een lichte tekst wordt afgewisseld met een zwaardere tekst. Ze geven aan dat ook moeilijke en donkere onderwerpen aan bod moeten kunnen komen, bewoners hebben deze gevoelens ook en deze mogen worden erkend. Ook de literatuur bevestigt de noodzaak om ook zwaardere teksten te brengen (The Reader, 2020). Een vijfde regel die naar aanleiding van dit onderzoek kan worden toegevoegd betreft de kennis over de eigen leesgroep. Leesbegeleiders moeten de leesgroep begrijpen en weten welk type verhalen prikkels en reacties kunnen teweegbrengen. Daarbij is het ook belangrijk om als begeleider te weten welke onderwerpen beter vermeden worden. Vervolgens heeft ook de **grootte van de groep** een invloed. De Rouck (2019) schrijft dat leesgroepen maximum twaalf personen mogen bevatten. De respondenten geven echter aan dat twaalf bewoners in één leesgroep soms te veel is. Daarnaast wordt de aanwezigheid van voldoende **interactie** ook als een succesfactor bestempeld door de respondenten. Het gaat hierbij over spontane reacties, zowel non-verbaal als verbaal. Deelnemers vertellen wat er op dat moment in hun op komt, ongeacht of er een verband is met de tekst of niet. Deze spontaniteit en directheid omschrijft Dirk Terryn (2015) als twee van de vijf krachtlijnen van het Samen Lezen. Soms hebben deelnemers volgens de respondenten wat aanmoediging nodig vooraleer ze verbaal interageren. Deze aanmoediging komt er door bijvragen te stellen. Ook uit de literatuur (Raes, 2020) blijkt dat dit bevorderend kan werken. Daarnaast zorgt een vaste kern in de leesgroep er op termijn voor dat deelnemers meer interageren. Dit valt te verbinden met het feit dat er een soort van *community* ontstaat tussen de deelnemers wat gedeelde participatie bevordert, aldus Clark, Weber & McLaine (2019).

Wat bovenvermelde interactie betreft geven de respondenten aan dat de opleiding tot leesbegeleider steeds aanraadt om tussen het lezen door **leespauzes** in te lassen om in interactie te gaan. De respondenten merken echter dat open vragen en andere stimuli voornamelijk nodig zijn wanneer men samen leest met personen met dementie. Stiltes werken hierin niet en kunnen zelfs als bedreigend ervaren worden. Raes (2020) bevestigt dat dit een onderdeel is van de methodiek van het Samen Lezen.

Ook blijkt **ondersteunend materiaal** bij te dragen tot het succes van de samenlees-sessies. Zo gaven de respondenten aan dat het gebruik van prenten helpt om de leessessie te ondersteunen en dit voornamelijk bij personen die zich in een gevorderde fase van dementie bevinden. Kopieën uitdelen van de tekst en het gedicht helpt bewoners om te volgen. Tevens mogen de deelnemers de tekst houden en laten sommigen dit achteraf aan familieleden zien. Dit wordt ook door de literatuur bevestigd (Centre for Research into Reading Information and Linguistic Systems, 2012; Davis, 2021; Davis & Magee, 2020).

Ongeacht dat er tijdens de opleiding tot leesbegeleider wordt aangeraden niet te veel intonatie te gebruiken, blijkt uit de praktijk van Samen Lezen met personen met dementie dat het gebruik maken van **intonatie** om de tekst wat meer leven en kleur te geven wel noodzakelijk is. Dit komt niet helemaal overeen met wat stemcoach Katrien Van Geystelen (2021) vertelt. Zij stelt dat men bij personen met dementie best een zo neutraal mogelijke stem gebruikt, aangezien zij zeer gevoelig aan klanken zijn.

Een andere succesfactor van het Samen Lezen is dat het een activiteit is die een **meerwaarde** biedt aan de bewoners. De respondenten beschrijven het als een zinvolle activiteit die de bewoners de kans geeft om op iets anders te focussen. Met Shared Reading bereiken woonzorgcentra bewoners die aan geen enkele andere activiteit deelnemen, wat een grote meerwaarde is. Dat betekent dat Shared Reading als een zinvolle activiteit op maat bekeken kan worden, een noodzakelijk onderdeel van persoonsgerichte zorg (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018b). Daarnaast maakt Shared Reading iets los bij de deelnemers, sociaal contact wordt behouden door het delen van (voor)leeservaringen. Orell, Dening et al. (2019) bevestigen dat Shared Reading tegemoet komt aan de nood van personen met dementie om sociale contacten te behouden. Ook is het een zeer toegankelijke activiteit en zorgt het voor het creëren van een groeps- en samenhangsgevoel. Daarnaast draagt het bij tot het behoud van de eigenwaarde. Dat groepsgebeuren is tevens één van de krachtlijnen van Samen Lezen (D. Terryn, 2015), het samenhangsgevoel slaat dan weer op het gevoel van verbondenheid dat literatuur kan brengen (Murphy & Jenkinson, 2021).

Een laatste factor betreft de **opleiding en ondersteuning** die Het Lezerscollectief aanbiedt om leesbegeleider te worden. De respondenten geven aan dat de driedaagse opleiding goed georganiseerd wordt. Tweemaal per jaar worden er terugkomdagen georganiseerd waar de leesbegeleiders elkaar feedback kunnen geven. Dit maakt dat zij van anderen leren en hierdoor als leesbegeleider positief evolueren. Het Lezerscollectief (z.d.) en Davis (2021) beschrijven de opleiding als een moment waar leesbegeleiders de basiskenmerken van de methodiek Shared Reading meekrijgen en waar ze leren hoe ze zich kunnen aanpassen aan verschillende doelgroepen.

In dit onderzoek werden verder nog andere elementen met betrekking tot Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra bevraagd. Deze elementen worden door de leesbegeleiders echter niet als een essentiële succesfactor bestempeld. Het gaat over: het aantal leesbegeleiders in een leessessie, de manier waarop deelnemers geselecteerd worden en de homogeniteit van de leesgroep. Wat betreft de voor- en nadelen wanneer de leesbegeleider een vrijwilliger is in het woonzorgcentrum of wanneer hij/zij intern zorgpersoneel is zijn echter onbepaald. Vanuit beide perspectieven zijn er voor- en nadelen op te sommen. Dit onderwerp herhaalt zich bij de aanbevelingen voor verder wetenschappelijk onderzoek. Ook de invloed van de perceptie van directie,

collega's en familieleden van bewoners op Shared Reading is een mogelijk onderwerp voor verder onderzoek aangezien de perceptie bijdraagt tot de vlotheid in deelname voor de bewoners.

Kort samengevat is het antwoord op de onderzoeksvraag "Wat zijn volgens leesbegeleiders de kritische succesfactoren van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra?" dat er veel elementen als een succesfactor bestempeld kunnen worden. De ruimte waar Shared Reading uitgevoerd wordt, de tekstkeuze, de grootte van de groep en de aanwezigheid van voldoende interactie zijn essentiële succesfactoren volgens leesbegeleiders. Additioneel hebben leespauzes een invloed op de interactie in de leesgroep. Daarnaast kunnen ook het ondersteunend materiaal, het feit dat Shared Reading een meerwaarde biedt en de opleiding en ondersteuning die leesbegeleiders van Het Lezerscollectief krijgen bestempeld worden als belangrijke aspecten om een leessessie succesvol te maken. Het aantal leesbegeleiders in een leessessie, de manier waarop deelnemers geselecteerd worden en de homogeniteit van de leesgroep blijken voor de geïnterviewde leesbegeleiders geen invloed te hebben op het al dan niet succesvol zijn van de methodiek.

6 Bijdrage aan de maatschappelijke beeldvorming

Wat betekent dit onderzoek nu voor de maatschappelijke beeldvorming over personen met dementie in een Vlaams woonzorgcentrum? Uit de literatuur blijkt dat de maatschappij een negatief getinte kijk heeft op personen met dementie. Het enige wat wordt onthouden is dat deze personen dementie hebben, met de mogelijke gevolgen die erbij horen (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a). Deze visie moet veranderen. De onderzoekers stellen dat een zinvolle dagbesteding één van de manieren is om die maatschappelijke beeldvorming aan te passen. Laat Shared Reading nu net een zinvolle activiteit zijn volgens de respondenten. Zij voegen hier ook nog aan toe dat het aan de lichaamshouding en de uitstraling van de personen met dementie zichtbaar is dat zij voldoening halen uit die activiteit. Daarnaast worden deelnemers geselecteerd op basis van interesses waardoor eveneens bewoners die nooit aan andere activiteiten deelnemen bereikt worden. Dat laatste is dan weer onderdeel van goede dementiezorg, waarbij het onder andere draait over het creëren van activiteiten die aansluiten bij de interesses van de bewoners (Dely, Verschraegen & Steyaert, 2018a).

Ook mensen met expertise kunnen ervoor zorgen dat de maatschappij met een positievere blik naar personen met dementie kijkt, dit door het delen van hun kennis en ervaringen en op die manier de maatschappij te sensibiliseren. Dit kan onder andere door filmmateriaal ter beschikking te stellen. Een voorbeeld hiervan betreft de documentaire “Eldery Care” van The Reader waarbij een samenleessessie gefilmd werd en waarbij de leesbegeleider nadien enkele tips voor Shared Reading geeft. In deze documentaire wordt duidelijk dat personen met dementie meer kunnen dan enkel passief luisteren naar de voorgedragen tekst. Ook in de documentaire van Het Lezerscollectief over Samen Lezen beschrijft Jan Steyaert het genot dat personen met dementie nog kunnen halen uit het Samen Lezen (Het Lezerscollectief, 2021). Eerder in de tekst werd melding gemaakt van het project “Dementia and Cultural Mediation” (verder afgekort als DCUM), een project waarbij er gefocust wordt op het snijvlak tussen kunst & cultuur en dementie en waar ook het Samen Lezen met deze doelgroep aan bod komt. In het kader van het DCUM-project werd ook filmmateriaal gemaakt. Dit wordt in de zomer verspreid via Het Lezerscollectief en wordt vanaf begin 2022 via DCUM verspreid. Dit samen met ander filmmateriaal over projecten die zich op het snijvlak tussen kunst en dementie bevinden kunnen bijdragen tot het sensibiliseren van de maatschappij omdat zij aangeven dat personen met dementie nog wel in staat zijn om zinvolle activiteiten tot een goed einde te brengen. Dit is tevens één van de meerwaardes die ook uit de interviews voor deze thesis aan bod kwam. Een andere manier om de maatschappij te sensibiliseren betreft het voeren van campagnes. Een voorbeeld hiervan werd eerder in de literatuur aangehaald: ‘Vergeet dementie. Onthou mens.’. Door middel van het inschakelen van ambassadeurs vraagt men meer aandacht voor de mens achter de persoon met dementie, waarbij

men aanhaalt dat de persoon niet gereduceerd mag worden tot zijn ziekte (Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw, 2019). Het feit dat deze ambassadeurs zowel bekende Vlamingen als niet bekende Vlamingen (maar wel ervaringsdeskundigen) zijn maakt dat de maatschappij sneller naar hen zal luisteren. Bekende Vlamingen die iets promoten krijgen meer gehoor, alleen al omdat zij bekend zijn. Daarnaast mag ook de waarde van ervaringsdeskundigen, mensen die dementie van dichtbij hebben meegemaakt, niet onderschat worden. Door hun eigen verhaal te vertellen wordt het hele gegeven veel geloofwaardiger en aannemelijker, wat het overnemen van die positieve gedachtegang weg van taboes ten goede komt.

Ook wat het Samen Lezen betreft heeft de maatschappij nood aan meer kennis. Samen Lezen is een nog relatief onbekend concept, althans in mijn omgeving. Door videomateriaal te publiceren waarin Samen Lezen wordt gekaderd, niet alleen met personen met dementie maar ook met andere doelgroepen, kan er hier meer bewustwording over gecreëerd worden. Mensen kunnen zich bewust worden van wat het Samen Lezen kan bewerkstelligen en welke voordelen de methodiek heeft. Een voorbeeld van een video werd onlangs door Het Lezerscollectief gepubliceerd op volgende webpagina: <https://lezerscollectief.be/nl/in-beeld/> (Het Lezerscollectief, 2021). Samen Lezen kan ook aan naambekendheid winnen door erover te vertellen in de media, denk aan het artikel 'Samen Lezen doe je niet alleen' van De Rouck (2019) dat gepubliceerd werd in het Samana Magazine of publicaties in de Zorgwijzer van Zorgnet-Icuro.

7 Aanbevelingen

In dit onderzoek komen verschillende elementen naar voren die door leesbegeleiders als succesfactoren gepercipieerd worden. Toch zijn er onderwerpen waar onvoldoende informatie over verzameld werd om hier correcte conclusies uit te halen. Wel zijn het interessante pistes voor verder wetenschappelijk onderzoek.

Een eerste aanbeveling betreft de voor- en nadelen wanneer de leesbegeleider een vrijwilliger is in het woonzorgcentrum of wanneer hij/zij verzorgend personeel is. Vanuit beide perspectieven zijn er voor- en nadelen op te sommen. Het grootste voordeel van vrijwilligers is dat ze steeds voor een korte periode met de bewoners in contact komen, in die zin dat zij de bewoners alleen op goede momenten meemaken. Hierdoor komen bewoners in contact met mensen buiten het woonzorgcentrum, wat ook volgens Dely, Verschraegen & Steyaert (2018a) en Davis (2021) een belangrijk pluspunt is. Het meest vermelde nadeel als vrijwilliger is het gebrek aan expertise en kennis wanneer acute zorg moet toegediend worden. De percepties van de leesbegeleiders in dit onderzoek zijn echter onvoldoende om hier definiërende conclusies uit te halen. Mogelijks kan dit onderwerp hernomen worden bij een volgend wetenschappelijk onderzoek.

Een ander onderwerp dat mogelijkheden biedt voor verder onderzoek betreft de invloed van de perceptie van directie, collega's en familieleden van bewoners op Shared Reading. Uit dit onderzoek blijkt dat hun perceptie bijdraagt tot de vlotheid in deelname voor bewoners. Het is echter interessant om dit verder uit te diepen.

Een derde aanbeveling sluit wat aan bij de vorige en kwam tijdens een interview met professor Phil Davis aan bod. Hij stelde voor om ook de perceptie van familieleden van personen met dementie over Shared Reading te bevragen. Aangezien hier in Vlaanderen ook nog geen onderzoek rond gedaan is en dit slechts zeer beperkt aan bod komt in deze thesis, is het interessant om verder te onderzoeken. Hierbij moet er ten eerste bekeken worden of familieleden van personen met dementie op de hoogte zijn van het feit dat hun familielid deelneemt aan Shared Reading om als tweede te bevragen wat zij van de methodiek vinden.

Een vierde aanbeveling komt voort uit een eerste idee voor dit onderzoek, namelijk het interviewen van personeelsleden over de langetermijneffecten van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra. Hierbij kunnen ook familieleden van personen met dementie betrokken worden. Dit kan door middel van een longitudinaal onderzoek onderzocht worden.

Een vijfde aanbeveling heeft te maken met de visie die de maatschappij over personen met dementie heeft. Ondanks vele initiatieven die pleiten voor een positievere blik over personen met dementie blijft

onze maatschappij een zeer negatieve blik richten op deze doelgroep. Mensen worden nog steeds gereduceerd tot hun ziekte, iets wat overigens niet alleen bij personen met dementie het geval is. In het vorige hoofdstuk worden reeds enkele initiatieven aangehaald die tot doel hebben de maatschappij te sensibiliseren en die het taboe over dementie weg halen. Als jonge onderzoeker vrees ik dat deze initiatieven relatief onbekend blijven voor mensen die geen speciale affiniteit met dementie hebben omdat er onvoldoende ingespeeld wordt op sociale media. Om de blik van de maatschappij te verruimen is het onvoldoende om via vakbladen en expertisekanalen kennis te delen. De jonge bevolking spendeert veel tijd op sociale mediakanalen zoals Facebook, Twitter en Instagram. Campagnes zoals 'Vergeet dementie. Onthou mens' hebben de kracht veel mensen mee te krijgen in hun gedachtegoed, maar daarvoor is het wel noodzakelijk dat hun reikwijdte geoptimaliseerd wordt. Dit kan door meer in te zetten op het gebruik van deze sociale mediakanalen om hun visie kenbaar te maken. Instagram is zeer populair bij *influencers* (de zogenaamde ambassadeurs), misschien kunnen de ambassadeurs van 'Vergeet dementie. Onthou mens' hier op inspelen door via reclamepop-ups hun ervaring te delen.

Een zesde aanbeveling lijkt zeer sterk op de vorige, met dat verschil dat het hier gaat over het bekender maken van Samen Lezen. Ook weer vanuit het perspectief van een jonge onderzoeker merk ik in mijn omgeving dat Shared Reading een onbekend concept is. Zelfs na het duiden van deze methodiek werd het gereduceerd tot voorlezen, terwijl Shared Reading veel meer is dan dat. Video's zoals die van Het Lezerscollectief die wijd verspreid worden dragen hiertoe bij. Toch geef ik eenzelfde suggestie als hierboven: maak meer gebruik van sociale media om kort het opzet van Samen Lezen uit te leggen en mensen hun interesse te prikkelen. Eens de interesse van mensen geprikkeld is zal men zelf wel verder op zoek gaan naar meer informatie over Samen Lezen.

De laatste aanbeveling komt voort uit de interviews en betreft eerder een beleidsaanbeveling dan een aanbeveling voor verder onderzoek. Respondenten vertelden dat het moeilijk is om subsidiëring voor de opleiding tot leesbegeleider te vinden. Eén van de respondenten deed een suggestie dat de overheid subsidies zou kunnen toekennen om deze opleidingen deels te sponsoren. Misschien kan bekeken worden wat hier de mogelijkheden toe zijn.

8 Persoonlijke reflectie

Als onderzoeker voeg graag nog een persoonlijke reflectie toe. Het is belangrijk te vermelden dat de steekproef die in dit onderzoek gehanteerd niet representatief is. Bijgevolg kunnen de resultaten en conclusies die uit deze thesis voortkomen niet gegeneraliseerd worden. Wel geven ze een indicatie van de perceptie van een selecte groep leesbegeleiders op de succesfactoren van Shared Reading bij personen met dementie in Vlaamse woonzorgcentra. Deze onmogelijkheid tot het generaliseren van de onderzoeksresultaten is één van de beperkingen van dit onderzoek. Een tweede beperking komt voort uit het feit dat dit onderzoek uitgevoerd werd tijdens een pandemie waardoor het wenselijk was zo weinig mogelijk fysieke interviews af te nemen. Eén van de voordelen van kwalitatief onderzoek, namelijk het kunnen aflezen van de lichaamshouding, valt hierdoor voor een deel weg. Een ander nadeel wanneer men gebruik maakt van applicaties zoals Zoom om te beeldbellen is dat een onstabiele internetverbinding ervoor zorgt dat de respondenten en/of de interviewer soms woorden of zinnen moesten herhalen.

Deze thesis leerde me dat het aanspreken van de juiste personen het makkelijker kan maken om respondenten te vinden. Zonder de hulp van Het Lezerscollectief zou de zoektocht naar respondenten een stuk minder vlot verlopen zijn. Daarnaast leerde ik ook de voordelen van applicaties zoals Zoom kennen. Hierboven beschreef ik hoe bij een digitaal interview het moeilijker is om de lichaamshouding van de respondent te bestuderen. Dankzij beeldbellen wordt deze beperking deels ingevuld waardoor je toch kwalitatief goede interviews kan afnemen. De mimiek is zeer belangrijk aspect van non-verbale communicatie en deze blijft wel zichtbaar.

9 Bibliografie

- Alzheimer Liga Vlaanderen vzw. (2020a). Over dementie: het geheugen. Retrieved from <https://www.alzheimerliga.be/nl/over-dementie/diagnose-behandelingen/het-geheugen>. Geraadpleegd op 24 november 2020.
- Alzheimer Liga Vlaanderen vzw. (2020b). Over dementie: symptomen. Retrieved from <https://www.alzheimerliga.be/nl/over-dementie/diagnose-behandelingen/symptomen>. Geraadpleegd op 24 november 2020.
- Alzheimer Nederland. (z.d.). Dementie: herkennen en symptomen. Retrieved from <https://www.alzheimer-nederland.nl/dementie/herkennen-symptomen>. Geraadpleegd op 24 november 2020.
- Baker, J. O., Martí, G., Braunstein, R., Whitehead, A. L. & Yukich, G. (2020). Religion in the Age of Social Distancing: How COVID-19 Presents New Directions for Research. *Sociology of Religion*, 81(4), 357-370. doi:10.1093/socrel/sraa039
- Billington, J. (2011). 'Reading for Life': Prison Reading Groups in Practice and Theory. *Critical Survey*, 23(3). doi:10.3167/cs.2011.230306
- Billington, J., Carroll, J., Davis, P., Healey, C. & Kinderman, P. (2013). A literature-based intervention for older people living with dementia. *Perspectives in public health*, 133(3), 165-173.
- Buelens-Terryn, A. (2019). Lezen met kankerpatiënten. Retrieved from <https://lezerscollectief.be/nl/samen-lezen-met-kankerpatienten/>. Geraadpleegd op 14 december 2020.
- Buijssen, H. (2019). *De heldere eenvoud van dementie : helpen zonder jezelf te verliezen* (Vol. 18): Amsterdam Spectrum.
- Centre for Research into Reading Information and Linguistic Systems. (2012). *A literature-based intervention for older people living with Dementia. An evaluation report by the Centre for Research into Reading, Information and Linguistic Systems*. Retrieved from Liverpool:
- Centre for Research into Reading Information and Linguistic Systems. (2017). *Eldery Care* [Documentary].
- Centre for Research into Reading Literature Society. (2014). *Read to Care: An Investigation into Quality of Life Benefits of Shared Reading Groups for People Living with Dementia*. In. Liverpool: University of Liverpool.
- Clark, K., Weber, C. & McLaine, S. (2019). Reading for Dementia. In J. Billington (Ed.), *Reading and Mental Health* (pp. 91-110). London: Palgrave Macmillan
- Davis, P. (2020). *Reading for life* Oxford Oxford University Press
- Davis, P. (2021, 2 februari). [Interview Shared Reading with Persons with Dementia].

- Davis, P. & Magee, F. (2020). *The Arts of Health: Reading*. United Kingdom: Emerald Publishing Limited
- De Rode Antraciet vzw. (2015a). Home. Retrieved from <https://www.derodeantraciet.be/>. Geraadpleegd op 14 december 2020.
- De Rode Antraciet vzw. (2015b). Samen Lezen. Retrieved from <https://www.derodeantraciet.be/cursusaanbod/lekker-lezen/>. Geraadpleegd op 14 december 2020.
- De Rouck, B. (2019). Samen lezen doe je niet alleen. *Samana*, 21, 19-21.
- Dely, H., Verschraegen, J. & Steyaert, J. (2018a). De zorgrelatie centraal In D. Herlinde, J. Verschraegen, & J. Steyaert (Eds.), *Ik, jij, samen mens. Een referentiekader voor kwaliteit van leven, wonen en zorg voor personen met dementie* (pp. 29-78). Berchem Uitgeverij EPO vzw.
- Dely, H., Verschraegen, J. & Steyaert, J. (2018b). Het bredere kader: kwaliteit van leven, wonen en zorg. In D. Herlinde, J. Verschraegen, & J. Steyaert (Eds.), *Ik, jij, samen mens. Een referentiekader voor kwaliteit van leven, wonen en zorg voor personen met dementie* (pp. 15-18). Berchem: Uitgeverij EPO vzw.
- Dely, H., Verschraegen, J. & Steyaert, J. (2018c). Het model voor kwaliteitsvolle dementiezorg. In D. Herlinde, J. Verschraegen, & J. Steyaert (Eds.), *Ik, jij, samen mens. Een referentiekader voor kwaliteit van leven, wonen en zorg voor personen met dementie* (pp. 23-28). Berchem: Uitgeverij EPO vzw.
- Dely, H., Verschraegen, J. & Steyaert, J. (2018d). Toepassen in dementiezorg In *Ik, jij, samen mens. Een referentiekader voor kwaliteit van leven, wonen en zorg voor personen met dementie* (pp. 81-188). Berchem: Uitgeverij EPO vzw.
- DeVries, D., Bollin, A., Brouwer, K., Marion, A., Nass, H. & Pompilius, A. (2019). The impact of reading groups on engagement and social interaction for older adults with dementia: A literature review. *Therapeutic Recreation Journal*, 53(1), 53-75.
- Ellis, C., McCann, E. & Dalsgard, A. L. (2019). Reading for Depression/Mental Health In J. Billington (Ed.), *Reading and Mental Health* (pp. 71-90). London: Palgrave Mcmillan
- Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw. (2019). Vergeet dementie. Onthou mens Retrieved from <http://onthoumens.be/>. Geraadpleegd op 20/05/2021.
- Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw. (z.d.-a). Wat is dementie? Eerste verschijnselen. Retrieved from <https://www.dementie.be/home/sample-page/eerste-verschijnselen/>. Geraadpleegd op 24 november 2020.
- Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw. (z.d.-b). Wat is dementie? Prevalentie Retrieved from <https://www.dementie.be/home/sample-page/prevalentie/>. Geraadpleegd op 24 november 2020.

- Expertisecentrum Dementie Vlaanderen vzw. (z.d.-c). Wat is dementie? Vormen. Retrieved from <https://www.dementie.be/home/sample-page/vormen/>. Geraadpleegd op 24 november 2020.
- Gray, E., Farrington, G. & Steenberg, M. (2019). Reading and Mental Health. In J. Billington (Ed.), *Reading and Mental Health* (pp. 371-394). London: Palgrave Macmillan.
- Hermans, K., Vermeulen, B., Daems, A., Declercq, A. & Van Audenhove, C. (2020). Update van het aantal huidige en toekomstige personen met dementie in België. *Tijdschrift voor Geneeskunde*, 76(17), 806-814. doi:10.2143/TVG.76.17.2003125
- Het Lezerscollectief (Producer). (2021). Samen Lezen Retrieved from <https://lezerscollectief.be/nl/in-beeld/>
- Het Lezerscollectief. (z.d.). Home. Retrieved from <https://lezerscollectief.be/>. Geraadpleegd op 10 oktober 2020.
- Kerre, T. (2019). Durf (voor) te lezen! Retrieved from <https://www.artsenkrant.com/actueel/durf-voor-te-lezen/article-column-39249.html>
- Klasbak. (z.d.). Samen Lezen met gedetineerden Retrieved from <https://www.klasbak.net/bakberichten/samen-lezen-met-gedeteneerden>. Geraadpleegd op 14 december 2020.
- Linc vzw. (2020). Voorleespakketten. Retrieved from <https://www.linc-vzw.be/voorleespakketten>. Geraadpleegd op 25/02/2021.
- McNay, A., Darby-Villis, C., Billington, J. & Walmsley, A. (2019). Reading in Prisons. In J. Billington (Ed.), *Reading and Mental Health* (pp. 111-134). London: Palgrave Macmillan.
- Morris, T. (2006). Constructivism. In T. Morris (Ed.), *Social Work Research Methods: Four Alternative Paradigms* (pp. 191-237). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Mortelmans, D. (2018). *Handboek kwalitatieve onderzoeksmethoden*. Leuven: Uitgeverij Acco
- Murphy, J. & Jenkinson, H. (2021). An Exploration of the Use of Literature as a Therapeutic Intervention in Social Work. *The British Journal of Social Work*. doi:10.1093/bjsw/bcaa239
- Nazionale, E. (2021). De heilzame effecten van samen te lezen. Retrieved from <https://www.artsenkrant.com/magazine/de-heilzame-effecten-van-samen-te-lezen/article-normal-52399.html>
- Nchafack, A. & Ikhile, D. (2020). Digital divide in the use of Skype for qualitative data collection: implications for academic research. In H. Kara & S.-M. Khoo (Eds.), *Researching in the Age of COVID-19 Vol 1: Volume I: Response and Reassessment* (pp. 40-50). Bristol, UK: Bristol University Press.
- Orell, M., Denning, T., Husain, N., Rimkeit, S., Claridge, G. & Sim, D. (2019). Reading for Dementia. In J. Billington (Ed.), *Reading and Mental Health* (pp. 395-418). London: Palgrave Macmillan.

- Prince, M., Bryce, R., Albanese, E., Wimo, A., Ribeiro, W. & Ferri, C. P. (2013). The global prevalence of dementia: a systematic review and metaanalysis. *Alzheimers Dement*, 9(1), 63-75 e62. doi:10.1016/j.jalz.2012.11.007
- Raes, J. (2020). *Samen Lezen: de ultieme therapie*. Leuven: Uitgeverij LannooCampus.
- Raes, J., Terry, D. & Van Acker, E. (z.d.). Klaar voor een leesrevolutie? . In H. Lezerscollectief (Ed.).
- Raeymaeckers, P., Boost, D., Tirions, M. & Driessens, K. (2019). Een verkenning van het sociaalwerkonderzoek In M. Tirions, P. Raeymaeckers, A. Cornille, S. Gibens, J. Boxstaens, & Y. Postma (Eds.), *#sociaalwerk* (pp. 283-310). Leuven: Uitgeverij Acco
- Steunpunt Geestelijke Gezondheid. (z.d.). Dementie Retrieved from <https://www.geestelijkgezondvlaanderen.be/dementie>. Geraadpleegd op 24 november 2020.
- Steyaert, J. (2016). Prevalentie hoeveel personen in Vlaanderen hebben dementie? . In M. Vermeiren (Ed.), *Dementie, van begrijpen naar begeleiden*. Brussel: Politeia.
- Steyaert, J. (2020a). Shared reading met mensen met dementie. Retrieved from <https://www.dementie.be/themas/kunst-dementie/shared-reading-met-mensen-met-dementie/>. Geraadpleegd op 10 oktober 2020.
- Steyaert, J. (2020b). Toekomstige prevalentie van dementie, welk scenario wordt het? *Tijdschrift voor Geneeskunde*, 76(17), 803-805. doi:10.2143/TVG.76.17.2003124
- Terry, D. (2015). Samen Lezen: de krachtlijnen, effecten en waarde van het samen lezen, in de methode van het Lezerscollectief
- Terry, D. & Raes, J. (2020, 18 december). [Interview Masterproef].
- Terry, D. & Steyaert, J. (20 januari 2021). Dementia in Cultural Mediation [Webinar]: Expertisecentrum Dementie Vlaanderen.
- The Reader. (2020). Shared Reading. Retrieved from <https://www.thereader.org.uk/what-we-do/shared-reading/>. Geraadpleegd op 14 oktober 2020.
- The Reader. (2021a). What we do Retrieved from <https://www.thereader.org.uk/what-we-do/>. Geraadpleegd op 20/05/2021.
- The Reader. (2021b). Who do we read with. Retrieved from <https://www.thereader.org.uk/what-we-do/who-we-read-with/>. Geraadpleegd op 20/05/2021.
- Tollenaere, R. (2019). Studenten geneeskunde lezen voor aan kankerpatiënten: “Zo leren ze dat er meer is dan alleen maar pillen geven”. Retrieved from https://www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20190605_04446449
- van den Brink, J. (2017). Studiereis Liverpool: Samen Lezen in detentie. Retrieved from <https://lezerscollectief.be/nl/studiereis-liverpool-samen-lezen-in-detentie/>. Geraadpleegd op 14 december 2020.

Van Geystelen, K. (2021, 1 maart). [Interview gebruik stem en taal bij personen met dementie].

10 Bijlage I – Voorstelling respondenten

Respondent 1 – Sandra P.: Sandra is sinds 2016 leesbegeleider in WZC Capenberg Oxaco in Boechout, daarnaast werkt ze in het woonzorgcentrum als verzorgend personeel. Haar leesgroepen zijn gemengd, dat wil zeggen dat zij zowel uit personen met dementie als personen zonder dementie bestaan. Doorheen COVID-19 is ze blijven lezen. Er werden bij Sandra twee observaties uitgevoerd. Het interview met Sandra vond fysiek plaats, meteen na de eerste observatie in het woonzorgcentrum. We droegen elk een chirurgisch mondmasker en bewaarden de 1,5m afstand.

Respondent 2 – K.: K. is referentiepersoon dementie in WZC Capenberg Oxaco, zij voert zelf geen leessessies uit. Ook het interview met K. vond fysiek plaats, samen met Sandra en meteen na de eerste observatie in het woonzorgcentrum. We droegen elk een chirurgisch mondmasker en bewaarden de 1,5m afstand.

Respondent 3 – Eliane D.M.: Eliane is sinds 2013 leesbegeleider. Eerst deed ze dit in WZC De Meerminne in Mortsels, nu leest Eliane voor in WZC Utopia in Aalst en in WZC Van Lierde in Affligem. In WZC Van Lierde heeft Eliane gemengde leesgroepen, in WZC Utopia leest ze enkel op de verdieping van de personen met dementie. Zij mag sinds maart 2020 niet meer gaan lezen, dit omwille van COVID-19. Het interview met Eliane vond fysiek plaats in een gereserveerd lokaal op de stadscampus van de Universiteit Antwerpen. We droegen elk een chirurgisch mondmasker en bewaarden de 1,5m afstand.

Respondent 4 – Mieke C.: Mieke is sinds 2018 leesbegeleider in WZC Wijnmaalbroek in Wijnmaal. Haar leesgroep is gemengd, maar bestaat voornamelijk uit personen met dementie. Omwille van COVID-19 mag ook zij sinds maart 2020 niet lezen. Het interview met Mieke vond plaats via Zoom, een applicatie waarmee men kan beeldbellen.

Respondent 5 – Peggy A.: Peggy is referentiepersoon Wonen en Leven in WZC Cleo in Berchem. Sinds december 2019 is ze er ook leesbegeleider. Haar leesgroepen zijn gemengd, al is zij oorspronkelijk gestart met Shared Reading bij personen zonder dementie. Doorheen COVID-19 is zij blijven lezen, weliswaar in bubbel per verdieping. Ook Peggy werd geïnterviewd via Zoom, een applicatie waarmee men kan beeldbellen.

Respondent 6 – Marleen G.: Marleen is sinds oktober 2020 leesbegeleider in WZC De Wingerd in Leuven. Haar leesgroep bestaat uit personen met dementie. Omdat zij tijdens COVID-19 is gestart, bezorgde dit geen belemmeringen voor het Samen Lezen. Het interview met Marleen vond plaats via Zoom, een applicatie waarmee men kan beeldbellen.

Respondent 7 – Greet J.: Greet is sinds 2018 leesbegeleider in WZC Langerheide in Haacht. Zij leest voor aan een gemengde groep 85-plussers. De groep bevat dus zowel personen met dementie als personen zonder dementie. Greet is in maart 2020 omwille van COVID-19 moeten stoppen met lezen. Sinds kort is zij echter gevaccineerd en vanaf maart 2021 is zij terug gestart met Shared Reading. Greet interviewde ik via Zoom, een applicatie waarmee men kan beeldbellen.

Respondent 8 – Françoise G.: Françoise is sinds 2019 leesbegeleider in WZC Alegria in Anderlecht. Hier leest ze voor bij een gemengde leesgroep, al heeft het merendeel van de deelnemers geen dementie. Omwille van COVID-19 mocht zij tussen maart 2020 en september 2020 niet samenlezen, sinds oktober 2020 is ze terug gestart met Shared Reading. Er werd bij Françoise één observatie uitgevoerd. Het interview met Françoise vond fysiek plaats na mijn observatie in het woonzorgcentrum. We droegen elk een chirurgisch mondmasker en bewaarden de 1,5m afstand.

Respondent 9 – Michiel F.: Michiel is ergotherapeut in WZC Alegria in Anderlecht. Sinds 2019 is hij hier ook leesbegeleider van een groep bewoners met dementie. De leesactiviteiten werden onderbroken door COVID-19. Omwille van de moeilijkheid om een leesgroep samen te stellen, leest hij minder frequent voor. Ook het interview met Michiel vond fysiek plaats, dit samen met Françoise na de observatie van haar leessessie. We droegen elk een chirurgisch mondmasker en bewaarden de 1,5m afstand.

Respondent 10 – Claudine P.: Claudine is sinds 2019 leesbegeleider in WZC De Overbron in Brussel, tevens is zij vertegenwoordiger van het Brussels Ouderenplatform. De laatste tijd las ze vooral voor aan personen met dementie, al is dit sinds het overlijden van haar moeder uitgedoofd. Claudine werd samen met Michiel en Françoise geïnterviewd na de observatie van de leessessie in WZC Alegria. Allemaal droegen we een chirurgisch mondmasker en bewaarden de 1,5m afstand.